

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Noora Paananen & Onerva Rosenberger

Suorittajien kokemuksia ja ajatuksia ryhmämuotoisesta yhdyskuntapalve- lusta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

3.10.2020

Tekijät Otsikko	Noora Paananen & Onerva Rosenberger Suorittajien kokemuksia ja ajatuksia ryhmämuotoisesta yhdyskuntapalvelusta.
Sivumäärä Aika	45 sivua + 2 liitettä 3.10.2020
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Ohjaajat	Yliopettaja Jyrki Konkka Lehtori Tiina Lehto-Lundén
<p>Opinnäytetyön tavoite on kerätä suorittajien kokemuksia ja ajatuksia Kriminaalihuollon tukisäätiön ryhmämuotoisesta yhdyskuntapalvelusta, Rymystä. Tarkoituksena on selvittää, kuinka palveluohjaus ja vertaistuki auttavat suorittajia rikoksettomaan elämään siirtymisessä. Lisäksi tarkoituksena on selvittää suorittajien ajatuksia elämästä yhdyskuntapalvelun suorittamisen jälkeen. Kriminaalihuollon tukisäätiölle selvitetään, tuottaako Rymyn toiminta tavoitteidensa mukaista palvelua. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehysenä käytetään palveluohjausta, vertaistukea ja yhteisöllisyyttä. Lisäksi käsitellään Suomen kriminaalihuoltoa sekä rikollisuutta ja sen lieveilmiöitä.</p> <p>Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Kriminaalihuollon tukisäätiön ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu, Rymy. Rymyn toiminta on suunnattu yhdyskuntaseuraamusasiakkaille, joiden on vaikea löytää palvelupaikkaa tai tarvitsevat palvelun suorittamiseen tukea. Suorittajien tukena ovat palveluohjaaja ja työvalmentaja. Rymyssä yhdyskuntapalvelu toteutetaan pienryhmätoimintana.</p> <p>Opinnäytetyön aineisto kerättiin viidestä teemahaastattelusta. Haastatteluaineiston keskeisin havainto on asumisen, varallisuuden, talouden ja viranomaisten kanssa työskentelyn hallitsemisen merkityksellisyys. Lisäksi aineistosta nousee keskeisenä esiin, että työntekijöiden jatkuva avuntarjoaminen on merkityksellistä haastateltaville. Työntekijöiden tuki ja ohjaus auttavat oman tuentarpeen tunnistamisessa. Mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja ryhmään kuulumiseen on haastateltaville tärkeää. Kaikista haastatteluista käy ilmi, että ulkona tehtävä työ, joka on vaikuttaa kaupunkiviihtyvyyteen, motivoi yhdyskuntapalvelun suorittamiseen. Kaikki haastateltavat osoittavat halua siirtyä rikoksettomaan elämään. Haastateltavien usko elämän kantamiseen vaihtelee vahvasta heikkoon, mihin vaikuttaa henkilökohtainen historia sekä aiemmat kokemukset kohdatuksi ja kuulluksi tulemisesta.</p> <p>Rymyn kaltainen ohjattu ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu voisi olla hyödyllinen monenlaiselle suorittajalle. Haastatteluissa kuvailtiin esimerkiksi jännitystä suorituksen aloittamiseen. Kannustavan työvalmentajan ja muiden ryhmäläisten läsnäolo tekivät tilanteesta siedettävämmän suorittajille, mikä tukee suoritukseen sitoutumista. Lisäksi käytännönläheiset työtehtävät miellyttävässä miljöössä tukevat suorituksen loppuunsaattamista</p>	
Avainsanat	Yhdyskuntapalvelu, palveluohjaus, vertaistuki, yhteisöllisyys

Authors Title	Noora Paananen & Onerva Rosenberger The experiences and thoughts of participants in a group-based community service.
Number of Pages Date	45 pages + 2 appendices 3 October 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Instructors	Jyrki Konkka, Principal Lecturer Tiina Lehto-Lundén, Lecturer
<p>The aim of this Bachelor's thesis was to collect the participants' experiences and thoughts on Rymy (group-based community service) and to discover how Rymy's case-management and peer-support help participants moving on to a crime-free life. Additionally, we were interested in finding out participants' thoughts on life after community service. For Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders (<i>Kriminaalihuollon tukisäätiö</i>) the objective was to find out whether Rymy is reaching its official goals. In the theoretical part of this thesis, the themes of case-management, peer-support and communality will be reviewed. Furthermore, details have been included about the background of Finnish criminal justice services as well as the phenomenon of criminality and its side effects.</p> <p>The thesis is a collaboration with the Finnish Foundation for Supporting Ex-offenders. One of the Foundation's supporting services is group-based community service, Rymy, which is a special form of community service in the Finnish criminal justice services. Rymy is group-based, and specifically offered for offenders with difficulties finding a service institution or needing additional support in performing the community service itself. The participants are supported by a service instructor as well as a work instructor.</p> <p>The qualitative research was carried out in five thematic interviews. The key findings of the research material reveal the importance of housing, wealth, personal finances and the ability of participants to co-operate with Finnish authorities. Additionally, the research material revealed that Rymy's employees consistently offering their help was meaningful for the participants. This support and guidance helped the participants recognize their own need for support. The social interaction and opportunity to have a position in a group was meaningful. Working outdoors and having an impact the urban comfort of Helsinki were motivating factors for committing to the service. Interviewees expressed their intentions to have crime-free lives. Depending on personal backgrounds and prior experiences of being heard, interviewees had significant differences in their trust that life will carry them.</p> <p>A guided, group-based community service like Rymy could be beneficial for many types of offenders. For example, the interviewees described their initial nervousness of starting the service. According to the research material, the presence of an encouraging employee as well as the other group members made the new situation more manageable and therefore more likely to result in commitment to the service. Additionally, hands-on and practical assignments in a pleasant environment can be encouraging for completing community service.</p>	
Keywords	Community service, case management, peer support, communality

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä	3
2.1	Yhdyskuntapalvelu Suomessa	4
2.2	Yhdyskuntaseuraamusten kansainväliset näkymät	5
3	Toimintaympäristö: Kriminaalihuollon tukisäätiö ja Rymy	6
3.1	Säätiön historiaa	7
3.2	Säätiön tavoitteet kriminaalipolitiikassa	8
3.3	Ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu - Rymy	9
4	Huono-osaisuus, rikollisuus ja lieveilmiöt	10
4.1	Päihteiden ongelmakäyttö	11
4.2	Mielenterveyden häiriöt	14
4.3	Asunnottomuus	15
5	Osallisuuden ja toimijuuden tukeminen osana yhdyskuntapalvelua	16
5.1	Palveluohjaus tukee arkea	19
5.2	Vertaistuki ja yhtenevät kokemukset	21
5.3	Yhteisöllisyys vastavoimana yksinjäämislle	22
5.4	Rikoksettomaan elämään siirtyminen	23
6	Tutkimuskysymys	25
7	Menetelmät	25
8	Tulokset	27
8.1	Teema 1: Palveluohjaus	28
8.2	Teema 2: Vertaistuki ja ryhmässä toimiminen	30
8.3	Teema 3: Tulevaisuus ja rikokseton elämä	32
9	Tulosten arviointi ja keskeiset johtopäätökset	34
10	Pohdinta	39
	Lähteet	42
	Liitteet	
	Liite 1. Haastattelusopimus	
	Liite 2. Haastattelurunko	

1 Johdanto

Yhdyskuntapalvelu on tyypillisesti palkatonta työpalvelua, jota suoritetaan muutaman kerran viikossa. Yleisesti yhdyskuntapalvelua on pidetty hyvänä ja tarpeellisenä seuraamuksena. Toimivan palvelupaikkaverkoston luominen ja ylläpito on tärkeää. Työn on oltava yleishyödyllistä ja saavutettavissa koko maassa. Yhdyskuntapalvelun suorittaminen normaaleissa työyhteisöissä on arvokasta, sillä siitä saa mahdollisesti jatkossa työnhakua helpottavaa työkokemusta. Yhdyskuntapalvelupaikoista on jatkuva pula, sillä samoista paikoista kilpailevat esimerkiksi oppilaitokset ja työvoimahallinto. Tuomittujen sosiaalisen tausta ja työtaidot vaikeuttavat suorituspaikan löytämistä. Palvelupaikan löytäminen on edellytys yhdyskuntaseuraamusten sosiaalisen syrjäytymisen välttämisen tavoitteen toteuttamiseksi. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2016: 17; Karsikas 2014: 91–107.)

Ryhmämuotoisen yhdyskuntapalvelun, Rymyn, toiminta on suunnattu pääkaupunkiseudun yhdyskuntaseuraamusasiakkaille, joiden on vaikea löytää palvelupaikkaa tai jotka muuten tarvitsevat erityistä tukea palvelun suorittamiseen (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018). Tyypillisiä syitä tuen tarpeeseen ovat esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat sekä vaikea sosiaalinen ahdistus. Rymyssä suorittajat työskentelevät 4–5 hengen pienryhmissä työvalmentaja ja palveluohjaaja tukenaan. Perinteisesti Rymyn toimintaan ja sääntöihin sitoudutaan onnistuneesti. Tavallisessa yhdyskuntapalvelun suorituspaikassa suorittaja voi jäädä muun työyhteisön ulkopuolelle, Rymyssä suorittajat muodostavat oman työyhteisönsä. (Miettinen & Tamminen 2020.) Koska yhdyskuntapalvelun suorituspaikoista on jatkuva pula, näkisimme, että ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu voisi olla yksi vaihtoehto paikkojen lisäämiseen. Ryhmämuotoisessa suorituksessa samaan fyysiseen tilaan voidaan yhdistää samanaikaisesti useampi suorittaja. Lisäksi Rymyn toimintaan on liitetty palveluohjauksellinen ulottuvuus, jolla pyritään lisäämään suorittajien osallisuutta ja toimijuutta rikoksettomaan elämään siirtyessä. Rikoksista irtautuessaan suorittaja muuttaa elämänsä suunnan. Näemme, että tässä muutoksessa tukena olisi tärkeää olla työntekijä, joka kulkee suorittajan rinnalla.

Opinnäytetyössämme selvitämme Rymyn suorittajien kokemuksia ja ajatuksia ryhmämuotoisesta yhdyskuntapalvelusta. Toteutamme opinnäytetyön teemahaastatteluina, joista saadun haastatteluaineiston analysoimme laadullisen tutkimuksen menetelmiä mukailien. Tarkoituksenamme on selvittää, kuinka Rymyn toiminnan ammatilliset kulma-

kivet, palveluohjaus ja vertaistuki, auttavat suorittajia rikoksettomaan elämään siirtymisessä. Lisäksi olemme kiinnostuneita siitä, kuinka suorittajat näkevät tulevaisuutensa suorituksen jälkeen. Rymyn toteuttaja ja opinnäytetyömme työelämäkumppani on Kriminaalihuollon tukisäätiö. Kriminaalihuollon tukisäätiö on rikostaustaisten kuntoutuksen asiantuntija, sekä edunvalvoja heille ja heidän läheisilleen. He tuottavat tukipalveluita ja pyrkivät edistämään kuntoutusmyönteisyyttä ja yhdenvertaisuutta kriminaalipolitiikassa. He tarjoavat erilaisia tukipalveluita rikoksista irtaantumiseen, joista yksi on Rymy. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.a.)

Rymyn toiminta on alkanut Kriminaalihuollon tukisäätiön Maalinnointus-hankkeesta vuonna 2014. Hanke toteutettiin osana Euroopan sosiaalirahaston Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelmaa, ja sen tavoitteena oli työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden työ- ja toimintakyvyn parantaminen. Toiminnassa yhdyskuntapalvelua suorittavat henkilöt kunnostivat 1. Maailmansodan aikaisia maalinnointuksia Helsingissä. Toiminta toteutettiin pienryhmissä, ja suorittajilla oli tukenaan työ- ja palveluohjaaja. Hanke oli suunnattu erityisesti niille henkilöille, joiden on muuten vaikea löytää palvelupaikkaa. Hanke oli ensimmäinen kerta, kun tuettua ryhmämuotoista yhdyskuntapalvelua kokeiltiin. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018.) Maalinnointus-hankkeen tiimoilta on toteutettu vuonna 2017 opinnäytetyö, joka selvitti työntekijöiden näkemyksiä ryhmätoiminnan ja yhteisöllisyyden vaikutuksista suorittajiin. Työntekijät kokivat hankkeen olleen hyödyllinen tukitoimi yhdyskuntaseuraamusasiakkaille. (Korpi & Kuurola 2017.)

Esittelemme työssämme aluksi Suomen rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ja opinnäytetyömme toimintaympäristön, eli Kriminaalihuollon tukisäätiön ja Rymyn. Ymmärtääksemme rikoksista irtaantumisen monimutkaisuuden, perehdymme teoriaosiossa huono-osaisuuteen, rikollisuuteen ja niiden lieveilmiöihin. Tämän jälkeen siirrymme opinnäytetyömme teoreettiseen viitekehykseen: palveluohjaukseen, vertaistukeen, yhteisöllisyyteen ja rikoksista irtaantumiseen. Seuraavaksi esittelemme teemahaastattelujemme toteutuksen ja tulokset. Lopuksi pohdimme rikosoikeudellisia rangaistuksia, ja sitä, miten niitä voisi kehittää kuntouttavampaan suuntaan.

2 Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä

Rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä on kyse niistä seuraamuksista, joita voidaan määrätä rangaistavaksi säädetyn menettelyn vuoksi. Rikoksen tehnyt henkilö voidaan tuomita rangaistukseen, kuten sakkorangaistukseen, yhdyskuntapalveluun tai vankeusrangaistukseen. Rikos johtaa myös usein vahingonkorvausvelvollisuuteen, ja sillä voi olla muita siviilioikeudellisia seurauksia. Rikosasioita käsitellään ja rangaistuksia määrätään yleisissä tuomioistuimissa, yleensä ensiasteena käräjäoikeuksissa. Pienimmissä rikkeissä myös poliisi voi määrätä rikesakkoon, tai syyttäjä vahvistaa rangaistusmääräyksen. Rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteena on yleispreventio, eli haitallisten tekojen jääminen tekemättä mahdollisimman suuressa määrin. Rangaistusjärjestelmän tulee olla uskottava, joka edellyttää rangaistusten tuntuvuutta. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita järjestelmän korkeaa ankaruustasoa, sillä kriminologisissa tutkimuksissa on ilmennyt, että rangaistusasteikkojen ankaruuden lisäämisellä on vain vähäinen ja ohimenevä vaikutus rikollisuustasoon. (Matikkala 2010: 1–7.)

Rangaistus ilmentää virallista paheksuntaa rikoksesta. Mitä tuomittavampi teko on, sitä suurempi paheksunnan osoittaminen on odotettavissa. Rangaistus on rikosentekijälle haitallinen virallisseuraamus, joka vähentää rikosentekijän tiettyjä oikeushyviä, kuten hänen vapauttansa (vankeus) tai varallisuuttaan (sakko). Rangaistus voidaan määritellä muodollisesti tai aineellisesti. (Matikkala 2010: 1–3.) Rikoslain (2003/515 § 1) mukaan yleisiä rangaistuslajeja ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu ja ehdoton vankeus. Vapaudessa suoritettaviin yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluvat ehdonalaiseen vapauteen päästetyn tai siihen tuomitun valvonta, valvontarangaistus, nuorisorangaistus sekä yhdyskuntapalvelu. Yhdyskuntaseuraamuksista vastaavat yhdyskuntaseuraamustoimistot, kun taas vankilat vastaavat ehdottomista vankeusrangaistuksista ja sakkojen muuntorangaistuksista. Suomi on jaettu kolmeen rikosseuraamusalueeseen: Länsi-Suomen, Etelä-Suomen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen alueisiin. Rikosseuraamulaitoksen perusyksiköitä ovat yhdyskuntaseuraamustoimistot, avovankilat ja suljetut vankilat. Vuonna 2017 Suomessa oli yhteensä 14 yhdyskuntaseuraamustoimistoa sekä 26 vankilaa. Rangaistustaan suorittavista 66 % oli suljetuissa vankiloissa ja 34 % avovankiloissa. (Rikosseuraamulaitos 2019: 11.)

2.1 Yhdyskuntapalvelu Suomessa

Rikoslain tavoitteisiin ovat kuuluneet vankeusrangaistuksen käytön vähentäminen sekä etsiä vankeudelle vaihtoehtoisia rangaistuksia. Merkittävänä vaihtoehtona näissä pohdinnoissa oli yhdyskuntapalvelu, joka otettiin osassa maata kokeiluluontoisesti käyttöön 1.1.1991, kunnes siitä tehtiin pysyvä osa rangaistusjärjestelmää 1.1.1997. Rikoslain 11 nojalla rikosentekijä voidaan tuomita yhdyskuntapalveluun vankeusrangaistuksen sijasta, jos tuomio on enintään kahdeksan kuukautta. Vuodesta 2001 lähtien yhdyskuntapalvelu on ollut myös ehdollisen vankeuden mahdollinen oheisseuraamus (Matikkala 2010: 44–45.)

Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen on mahdollista vain, jos henkilö tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden pituiseen ehdottoman vankeusrangaistukseen. Näin ollen yhdyskuntapalvelu on siis lyhyehköjen ehdottomien vankeusrangaistuksien vaihtoehto. Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen edellyttää myös itse rikosentekijän suostumuksen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yhdyskuntapalvelun suorittamisen onnistuminen edellyttää rikosentekijän myönteistä suhtautumista palveluun. Lisäksi on pystyttävä oletamaan, että tuomittava pystyy suoriutumaan yhdyskuntapalvelusta. Tämä on siinä mielessä ongelmallista, että tietyn rangaistuslajiin tuomitseminen liittyy tällöin tekijän ominaisuuksiin ja olosuhteisiin, eikä pelkästään hänen tekemäänsä rikokseen. Lisäksi se, että saman teon tehneistä vain toinen ”kelpaa” yhdyskuntapalveluun ja toinen ei, on eräänlainen yhdenvertaisuuspulma. Ongelmallisuutta kuitenkin vähentää se, että yhdyskuntapalvelu merkitsee joidenkin rikosentekijöiden kohtelun lieventämistä, ja näin ollen tietynlaista positiivista erityiskohtelua. (Matikkala 2010: 46–47.)

Esteitä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiseen voivat olla aiemmat ehdottomat vankeusrangaistukset, valvonta- tai yhdyskuntapalvelurangaistukset, sekä rikollisen toiminnan jatkuminen. Yhdyskuntapalvelurangaistus ei ole myöskään mahdollinen erityisen painavista syistä, eli jos syytetty tuomitaan esimerkiksi suhteellisen törkeästä seksuaalirikoksesta tai törkeästä huumausainerikoksesta. (Matikkala 2010: 46–47.)

Yhdyskuntapalvelu sijoittuu ankaruudeltaan ehdollisen ja ehdottoman vankeuden väliin. Vaikka yhdyskuntapalvelu tuomitaan ehdottoman vankeuden sijasta, jolloin ollaan periaatteessa samalla ankaruusportaalla ehdottoman vankeuden kanssa, on se tosiasiallisesti lievempi rangaistus kuin ehdoton vankeus. Yhdyskuntapalvelu on siis oma

rangaistuslajinsa eikä ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanomuoto, vaikka yhdyskuntapalvelu tuomitaankin ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, ja on näin ollen ehdottoman vankeuden johdannainen. (Matikkala 2010: 44–45.) Tuomioistuin määrää yhdyskuntapalvelua vähintään 14 ja enintään 240 tuntia (Tapani & Tolvanen 2016: 161). Yhdyskuntapalvelu käsittää siis tietyn tuntimäärän valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä ja palkatonta työtä. Tuntimäärä määräytyy taustalla olevan ehdottoman vankeuden pituudesta, esimerkiksi 14 päivää vankeutta vastaa 20 tuntia yhdyskuntapalvelua. Palvelua suoritetaan yleensä 3–4 tuntia kerrallaan kahdesti viikossa. Lähtökohtaisesti yhdyskuntapalvelu tulee suoritta loppuun vuoden kuluessa siitä, kun tuomio on määrätty. (Matikkala 2010: 52–54.)

Yhdyskuntapalvelusta ei koidu yhtä mittavia haittoja kuin vankeusrangaistuksesta. Keskeisiä haittoja ehdottomassa vankeusrangaistuksessa ovat sosiaalisten suhteiden katkeaminen, työpaikan menetys, laitostuminen, passiivisen rangaistuksen suorittaminen, rikosentekijöihin kuulumisen leiman vahvistuminen sekä yhteiskunnan vastaisuus. Yhdyskuntapalvelun positiivisiin vaikutuksiin lukeutuvat puolestaan säännönmukaisuuteen ja työntekoon totuttaminen, työmarkkinakelpoisuuden parantuminen ja aktiivisuus. Lisäksi yhdyskuntapalvelu on taloudellisilta kustannuksiltaan ehdotonta vankeutta edullisempi rangaistus. (Matikkala 2010: 44–45.)

2.2 Yhdyskuntaseuraamusten kansainväliset näkymät

Yhdyskuntaseuraamusten yleinen suuntaus kansainvälisessä kehityksessä on ollut niiden käytön jatkuva lisääntyminen. Lisäksi kontrollointi on kehittynyt, ja kuntouttava sisältö on muuttunut monimuotoisemmaksi. Yleistä on ollut esimerkiksi erillisten, laajasti hoidollisten ja kuntoutuksellisten seuraamusten käyttöön ottaminen. Tavoitteena on yleisesti ollut yhteiskuntaseuraamusten rangaistuksellisen ja kuntoutuksellisen painoarvon lisääminen rikosseuraamusjärjestelmissä. (Hartoneva ym. 2016: 15.)

Kansainvälisten linjausten mukaan laitosseuraamukset ovat haitallisia ja syrjäytymistä aiheuttavia. Tämän takia yhtenä päämääränä onkin ollut korvata lyhyet vankeusrangaistukset yhdyskuntaseuraamuksilla. Ehdotonta vankeutta lievempiä seuraamuksia sovelletaan sen ollessa mahdollista, ja myös ehdoton vankeus toteutetaan mahdollisimman avoimissa olosuhteissa. Omassa yhteisössä tapahtuvan seuraamuksen aikana voidaan järjestää tehokkaita ja elämänhallintaa lisääviä sekä rikoksen uusimismahdollisuuksia ehkäiseviä toimintoja. Kansainvälisten suositusten

mukaan rangaistuksen ohelle olisi hyödyllistä saada tukea esimerkiksi päihdeongelmien hoitamiseen. Tuen avulla yhdyskuntaseuraamukseen tuomitulle voi herätä ajatuksia oman elämän suunnan muuttamisesta. (Hartoneva ym. 2016: 15–16.)

Euroopan neuvoston ministerikomitea antoi yhdysseuraamustyötä koskevan suosituksen vuonna 2010 täydentämään vuonna 1992 annettua suositusta. Suosituksen mukaan valvonnan ei tule olla pelkkä muodollinen kontrollitehtävä, vaan sen oltava suunnitelmallista ja yksilöllistä. Suunnittelussa on arvioitava erilaiset uusintarikollisuutta aiheuttavat riskit sekä rikollisuutta vähentävät tekijät. Suosituksen mukaan viranomaisten on kehitettävä yhdyskuntapalvelusuunnitelmia, jotka pitävät sisällään erilaisille taidoille ja tarpeille sopivia tehtäviä. Henkilökohtaisten olosuhteiden ja kykyjen erot on otettava kokonaisuudessaan huomioon, jotta voidaan varmistua suunnitelmien sopivan kenelle tahansa. (Hartoneva ym. 2016: 16.)

3 Toimintaympäristö: Kriminaalihuollon tukisäätiö ja Rymy

Yhteistyökumppanimme Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) on valtakunnallinen vaikuttaja, rikostaustaisten kuntoutuksen asiantuntija sekä edunvalvoja rikostaustaisille ja heidän läheisilleen. Lisäksi he tuottavat ja kehittävät tukipalveluita, joissa on vahvaa erityisosaamista rikoksista irtautumisessa ja läheisten tukemisessa. Ryhmämuotoisen yhdyskuntapalvelun lisäksi säätiön muita tuottamia palveluita ovat esimerkiksi kriminaaliasiamestointi, asumispalveluohjaus, perhetoiminta, päihteetön olohuone-toiminta ja kuntouttava toiminta vangeille. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.a.)

Kritsin arvoja ovat vahva ammatillisuus, avoimuus ja läpinäkyvyys, osallisuus ja yhdessä tekeminen sekä ihmisarvo ja ennakkoluulottomuus. Säätiö pyrkii edistämään kuntoutusmyönteisyyttä ja yhdenvertaisuutta sekä vähentämään rikostaustaisiin ja heidän läheisiinsä kohdistuvaa kielteistä leimaa. Säätiön tavoite on siirtyä nykyistä kuntoutuspainotteisempaan kriminaalipolitiikkaan, jossa edistetään vapautuvan sijoittumista yhteiskuntaan, sekä vähennetään uusintarikollisuutta ja rikosseuraamuksesta aiheutuvia haittoja. Kriminaalipolitiikalla tarkoitetaan kaikkea yhteiskuntapolitiikkaa, joka vaikuttaa rikosten uusimiseen. Eriarvoisuutta ja köyhyyttä lisäävä yhteiskuntapolitiikka lisää aina myös rikollisuutta. Krits pyrkii kehittämään viranomaisten ja järjestöjen välistä yhteistyötä, jolla turvattaisiin vankilan kuntoutuksen

jatkuminen myös vapauteen. Säätiö auttaa asiakkaitaan erityisesti asumiseen, perheeseen ja opiskeluun liittyvissä kysymyksissä, ja huomioi myös läheisten ja perheen roolit sekä heidän tarpeensa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.a.)

3.1 Säätiön historiaa

Kriminaalihuollon tukisäätiö on perustettu vuonna 2001, mutta toiminnan juuret ulottuvat vuoteen 1869, jolloin perustettiin Suomen Wankeusyhdistys. Tuolloin Suomessa elettiin liberalismien aikakautta, jolloin alettiin ymmärtämään myös vangeilla olevan ihmisarvo, ja että heitä on tuettava vapautumisen jälkeen rikoksen uusimisen ehkäisemiseksi. Vapautuvista vangeista huolehtiminen toteutui vapaaehtoisten voimin, joita kutsuttiin agenteiksi tai asiamiehiksi. Heidän tehtäviinsä kuului vankilakäyntien lisäksi esimerkiksi työpaikan etsiminen vapautuville vangeille. Yksi yhdistyksen näkyvin aikaansaannos oli naisten turvakodin perustaminen Helsinkiin Uudeltamaalta vapautuville vangeille vuonna 1878. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.b.)

1.8.2001 oikeushallinnon organisaatiouudistuksessa perustettiin oikeusministeriön alaisuuteen uusi rikosseuraamusvirasto (nykyisin Rikosseuraamuslaitos), joka koostui vankeinhoitolaitoksesta ja kriminaalihuoltolaitoksesta. Yhdistyksen henkilökunta ja omaisuus siirtyivät valtiolle. Katsottiin kuitenkin, että vapaaehtoisen kriminaalihuoltotyön, kriminaalipoliittisen vaikuttamisen sekä vankien ja kriminaalihuollon asiakkaiden edunvalvonnan on jatkuttava, joten yhdistys perusti ennen lakkauttamistaan Kriminaalihuollon tukisäätiön. Säätiön taustayhteisöiksi tulivat A-klinikkasäätiö, Suomen kuntaliitto, Suomen Mielenterveysseura, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Takuu-Säätiö ja Y-säätiö. Vuonna 2003 säätiölle myönnettiin raha-automaattivastuksia ensimmäisiin omiin hankkeisiin, kriminaaliasiamiesprojektiin ja vapautuvien vankien tukiohjelmaan. Kriminaaliasiamiestoiminta on sittemmin vakinaistunut, samoin hankkeina syntyneet viestintä, oppimisvalmennus ja ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.b.)

Tällä hetkellä säätiössä työskentelee noin 50 työntekijää. Alusta lähtien säätiön tavoitteena on ollut edistää rikosentekijöiden elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Merkittävät osa-alueet työssä ovat olleet päihteiden ongelmakäytön ehkäisy, mielenterveyden turvaaminen, sekä asumisen, toimeentulon ja työnteon edellytysten vahvistaminen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.b.)

3.2 Säätiön tavoitteet kriminaalipolitiikassa

Säätiön päätavoite on tukea rikostaustaisia ja heidän läheisiään, auttaa heitä irtaantumaan rikoksista, sekä parantaa heidän asemaansa yhteiskunnassa auttamalla heitä saamaan äänensä kuuluviin, tuottamalla tietoa ja edistämällä heidän oikeuksiaan. Krits pyrkii edistämään rikostaustaisten osallisuutta ja hyvinvointia tarjoamalla heille uusia näkökulmia ja voimavaroja muutokseen sekä lisäämällä heidän toimijuuttaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Lisäksi säätiö pyrkii rakentamaan asiantuntijaverkostoja ja -kumppanuuksia. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.c.)

Säätiön vuosien 2019–2021 strategiset muutokset koskevat palveluita, vaikuttamistyötä ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on luoda pääkaupunkiseudulle ”yhden luukun” palvelu, josta rikostaustainen ja hänen läheisensä saisivat kaiken kuntoutusta edistävän tuen ja neuvonnan saumattomasti. Konseptin periaatteita ovat rinnalla kulkeminen tuomion suorittamisesta vapautteen sekä Asunto ensin -periaate. Vaikuttamistyön on vahva osa henkilöstön nykyistä työnkuvaa. Tavoitteena on saada tukisäätiöstä alan johtava järjestö rikostaustaisten ja heidän läheistensä äänenä ja yhteiskunnallisena keskustelijana. Hankkeet ja muu kehittämistoiminta suunnataan tukemaan strategian kahta painopistettä, palveluita ja vaikuttamistyötä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.c.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön mukaan tarpeenmukaiset muutokset kriminaalipolitiikassa ovat seuraavat: 1) vankilassa tulee olla tarjolla mielekästä ja tarpeenmukaista työtä, koulutusta ja kuntoutusta, sillä nämä helpottavat vapautumisen jälkeistä elämää, 2) vankien terveydenhuolto tulee olla osa julkista terveydenhuoltoa Maailman terveysjärjestön WHO:n suositusten mukaisesti, 3) päihdekuntoutuksen on oltava päihdehuoltolain mukaisesti tarpeenmukaista ja oikea-aikaista, vangin on päästävä tarpeen vaatiessa päihdekuntoutukseen vankeinhoidon ulkopuoliseen laitokseen, korvaushoidon arviointeja ja aloituksia tulee tehdä vankiloissa, 4) valtion ja kunnan on sovittava palvelujen järjestämisen ja kustannusvastuunsa niin, että ne toimivat käytännössä, 5) lain vaatima vapautumissuunnitelma on tehtävä kaikille vangeille, 6) vankilassa aloitetun kuntoutuksen on jatkuttava vapautumisen jälkeen – viranomaisten on muodostettava yhteistyöryhmä, jossa tavoitteena on vapautuvan henkilön asumisen, toimeentulon ja koulutuksen tai työelämään pääsyn varmistaminen, 7) kuntien on toimittava yhteistyössä vankilan kanssa perheen tukemiseksi ja viranomaisten on laadittava vankien lapsia koskevat yhtenäiset ohjeet vankiloihin sekä kuntien

lastensuojelutyöhön, 8) lapsen etu on huomioitava kaikissa viranomaispäätöksissä ja 9) jokaisella vapautuvalla vangilla tulee olla asunto. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.c.)

3.3 Ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu - Rymy

Rymyn toiminta on suunnattu pääkaupunkiseudun yhdyskuntaseuraamusasiakkaille, joiden on vaikea löytää palvelupaikkaa tai jotka muutoin tarvitsevat palvelun suorittamiseen tukea, mitä niin sanotuilla perinteisillä palvelupaikoilla ei ole mahdollista tarjota. Suorittajien tukena Rymyssä on palveluohjaaja, joka auttaa arjen asioissa liittyen esimerkiksi päihteiden käyttöön, asunnon hakuun, terveydenhuoltoon ja viranomaisasiointiin. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018.)

Työtoimintaa toteutetaan 4–5 henkilön ryhmissä neljä tuntia kerrallaan. Palvelutunteja kertyy siis viikossa saman verran kuin perinteisessä yhdyskuntapalvelussa. Työ on tällä hetkellä pääosin pihojen kunnostustöitä. Kunnostuskohteissa ryhmää ohjaa työvalmentaja, joka ohjaa ja neuvoo käytännön töissä, ja tekee tiivistä yhteistyötä palveluohjaajan kanssa. Oman kädenjäljen näkyminen ja fyysisesti raskaan työn kautta saattaa saada kyvykkyyden ja itseluottamuksen kokemuksia, jotka tuottavat onnistumisen ja osaamisen tunteita. Kun palvelu saadaan suorittaa olosuhteissa, jossa työkaverit ovat vertaisia ja painivat todennäköisesti samankaltaisten haasteiden kanssa, saattavat työnteon ohessa käydyt keskustelut tuottaa uutta näkökulmaa ongelmien ratkaisemiseksi. Merkittävä osa työ- ja palveluohjaajan toimintaa on asiakkaiden monipuolinen tukeminen ja rinnalla kulkeminen myös varsinaisten palvelutuntien ulkopuolella. Tavoitteena on, että työntekijöiden tuen avulla suorittajat pystyisivät yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisensa lisäksi saamaan uutta näkökulmaa ja käytännön neuvoja ongelmien ratkaisuun ja kohtaamiseen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018.)

Rymyn toiminta on vakiintunut ja sen rahoittaa Rikosseuraamuslaitos. Toiminnan taustalla on Euroopan sosiaalirahaston tukema Maalinnoitus-hanke, millä nimellä toiminta on aloitettu vuonna 2014. Toiminnassa kunnostettiin 1. maailmansodan aikaisia maalinnoituksia Helsingissä, ja hankkeen toiminta toteutettiin osana Euroopan sosiaalirahaston Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 -ohjelmaa. Hanke kuului Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta -toimintalinjaan, ja sen erityistavoitteena oli työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018.)

4 Huono-osaisuus, rikollisuus ja lieveilmiöt

Nykyaikaisia yhteiskunnallisen huono-osaisuuden muotoja kuvataan syrjäytymisen käsitteellä. Syrjäytyminen voi olla seurausta muun muassa työttömyydestä, köyhyydestä, mielenterveysongelmista, päihdeongelmista tai joutumisesta yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle. Syrjäytyminen estää ihmisiä osallistumasta täysipainoisesti normaaleihin yhteiskunnan toimintoihin. Erityisen alttiita syrjäytymiselle ovat ihmiset elämän eri muutosvaiheissa, kuten koulun tai opiskelun, työsuhteen tai parisuhteen päättyessä. Syrjäytymisen riski liittyy myös tilanteeseen, jossa lapsi joutuu elämään ja kasvamaan ympäristössä, jossa on useita syrjäytymisen tunnusmerkkejä. (STM n.d.)

Huono-osaisuutta alettiin tutkia Suomessa tarkemmin 80- ja 90-lukujen vaihteessa. Tätä ennen yhteiskunnan tutkimus oli painottunut hyvinvointiin, sillä Suomi oli kehittynyt maana nopeassa tahdissa. Huono-osaisuus nähdään tieteellisen määrittelyn näkökulmasta jonkin puutteena: puute voi olla resursseissa tai elinoloissa, mutta se voi olla myös jonkin hyvinvoinnin osa-alueen puutetta. Tutkijoiden kiinnostuksesta huolimatta on epäselvää, kuinka huonovointisiksi tutkijoiden määrittelemät ”huono-osaiset” – esimerkiksi pienituloiset tai yhteiskunnan tuilla elävät – kokevat itsensä. Huono-osaisuuden objektiivinen määritelmä voi erota suurestikin koetusta huono-osaisuudesta, mikä tarkoittaa, ettei kaikilla objektiivisesti huono-osaisilla ihmisillä ole kehittynyt huono-osaisen identiteettiä. (Niemelä & Saari 2013: 6–10.)

Yhteiskunnallisessa keskustelussa huono-osaisuus ja syrjäytyminen käsitetään usein samaksi asiaksi. Syrjäytyminen voidaan nähdä sekä prosessina että kasautuvana huono-osaisuutena. Keskeinen tunnuspiirre huono-osaisuudelle on taloudellinen ja materiaallinen köyhyys, ja näiden korostetaan olevan syrjäytymisen pääsyy sosiopoliittisissa suuntauksissa. Syrjäytynyt-käsitettä on kritisoitu siitä, että sen voidaan nähdä olevan seurausta ennemminkin yksilön omista valinnoista kuin yhteiskunnan rakenteissa olevista ongelmista. Syrjään joutumiseen liittyy kuitenkin lähes aina sekä yksilöön että yhteiskuntaan liittyviä tekijöitä. Käsitteen voidaan katsoa myös lisäävän poliittisia päätöksiä tekevien etäisyyttä syrjässä oleviin ihmisiin – jos ongelmat koskevat marginaalissa olevia, ne eivät koske keskustassa olevien ihmisten elämää, eivätkä näin ollen vaadi erityistä huomiota. (Haaraoja & Putkonen 2014: 183.)

Yksi Eurooppa 2020 -strategian päätavoitteista on köyhyyden vähentäminen sosiaalisen osallisuuden lisäämiseksi. Suomessakin asetettiin tavoite: vuoteen 2020 mennessä syrjäytyneiden ja köyhien määrä vähenisi 150 000:lla. (Niemelä & Saari 2013: 9.) Suomessa köyhyys ei ole absoluuttista, vaan ennemminkin matalatuloisuutta, kädestä-suuhun elämistä. Suomalaisen henkilön köyhyyttä kuvataan käsitteellä suhteellinen köyhyys, joka tarkoittaa sitä, että henkilö on köyhä suhteessa muihin väestön jäseniin. Tutkijat totesivat, että suhteellinen köyhyys on ollut yleistynyt ilmiö 1990-luvun lamasta lähtien. Suomessa köyhyysriski on suurin työelämän ulkopuolella olevilla henkilöillä. Köyhyyden kokemukseen vaikuttaa olennaisesti köyhyyden pitkittynyt kesto. (Kauhanen, Riihelä & Tuomala 2020: 26–27.) Pelkästään matalat tulot eivät johda yksiselitteisesti syrjäytymiseen, sillä myös vähillä tuloilla voi elää onnellista elämää. Mikäli henkilöllä on heikon taloudellisen tilanteen lisäksi esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmia, hankaloittaa se usein tilanteesta ulospääsyä. Tämä voi johtaa velkaantumiseen ja asunnonsaannin vaikeutumiseen.

Syrjäytymisen vastaprosessiksi voidaan sanoa liittämistä. Kansalaisten jakaminen enemmistöön ja syrjäytyneeseen vähemmistöön on kuitenkin merkittävin ongelmia tuottava jako. Ongelmanratkaisussa keskitytään syrjäytyneeseen vähemmistöön, jotka tulisi liittää osaksi enemmistöä. Tästä näkökulmasta sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä olisi siis palauttaa syrjäytyneet osaksi valtavirtaa, vastuuttaa ihmiset omasta elämästään sekä kontrolloida pysyvästi syrjäytyneitä ihmisiä mahdollisimman hyvin niin, etteivät he häiritse tai aiheuta vaaraa muulle yhteiskunnalle. Esimerkiksi rikoksen uusimisen ehkäisyn tavoitteena on vapauttaa rikoksenteijä takaisin yhteiskuntaan ansiotyötä tekeväksi veronmaksajaksi. Merkittävä osa rikoksenteijöistä on kuitenkin ollut syrjässä jo ennen vankilatuomiota. Haaraoja ja Putkonen (2014: 183) kuitenkin huomauttavat, että vastuu ”normaaliin” paluusta jää loppujen lopuksi rikoksenteijälle itselleen. Tämänkaltaiset epärealistiset tavoitteet ovat keskiössä, kun pohditaan, miksi kuulu yhteiskuntaan kuuluvien ja kuulumattomien välillä on niin pysyvä. (Haaraoja & Putkonen 2014: 183–184.)

4.1 Päihteiden ongelmakäyttö

Yleisen kriminaalipolitiikan näkökulmasta syrjäytyminen sekä päihteiden ongelmakäyttö ja rikollisuus korreloivat selkeästi keskenään. Rikosseuraamuslaitoksen vuosittaisissa tilastoinneissa on havaittu, että huomattavalla osalla rikoksenteijöistä on tai on ollut päihteiden ongelmakäyttöä. Rikoksenteijät muodostavat huono-osaisen joukon ihmisiä,

joilla on muuhun väestöön verrattuna heikompi koulutustausta, sosiaalinen asema, ammatillinen asema sekä terveydentila. Vuoden 2010 laajassa terveystarkoituksessa todettiin, että 84 % rikosseuraamusalan asiakkaista on tai on ollut jossain vaiheessa elämänsä päihdeongelma. Terveystarkoituksen mukaan vankien päihderiippuvuus on kymmenkertaista verrattuna muuhun väestöön. (Rikosseuraamuslaitos 2012: 5–6.)

Rymyn toimintaan voi osallistua myös rikoksenteijät, joilla on ongelmia päihteiden liikkäytön kanssa. Rymyn toiminnan tarkoituksena on monipuolistaa yhdyskuntaseurauksien suorittamistapoja ja näin lisätä mahdollisuuksia suorittaa rikosseuraamus vapauksessa vankilan sijaan (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018). Käsittelemme tässä opinnäytetyössä päihdeongelmaa alkoholi-, lääke- sekä huumeriippuvuuksien näkökulmista. Riippuvuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilö on toistuvasti valmis näkemään kohtuuttomasti vaivaa pystyäkseen käyttämään jotain ainetta tai suorittamaan jotain toimintaa. Käyttämisen tai suorittamisen estyessä yksilö voi kokea voimakasta ahdistusta, hermostuneisuutta sekä vieroitusoireita. Riippuvuus voi aiheuttaa ongelmia kaikilla hyvinvoinnin osa-alueilla, mutta yksilö jatkaa käyttäytymistään haitoista huolimatta. Riippuvuuksien kehittymisen taustalla voi olla opittua käyttäytymistä, sosiaalista painetta, perinnöllistä taipumusta tai elämässä tapahtunut kriisi. (Riippuvuusongelmat n.d.)

Päihdeongelmassa on kyse riippuvuuden syntymisestä päihdyttäviin aineisiin. Huume- ja päihderiippuvuuteen liittyy usein fysiologinen riippuvuus, jolloin käyttäjän sietokyky käytettyihin päihteisiin nousee kohonneen toleranssin myötä. Tämä aiheuttaa lopettamisen yhteydessä voimakkaita vieroitusoireita, minkä takia haitalliseksi koettua käyttöä päädytään jatkamaan. Psykologisella tasolla riippuvuuteen liittyy muun muassa häpeän, avuttomuuden, merkityksettömyyden ja ulkopuolisuuden tunteita – tällöin riippuvuus voidaan käsittää pakokeinona ahdistukseen. Päihteiden käyttö ei kuitenkaan ratkaise tilannetta, vaan usein lisää alkuperäisiä ahdistuksen tuntemuksia. Päihteiden addiktiivinen käyttäminen vaikuttaa yksilön arkeen ja kärjistyneessä tilanteessa yksilön elämä voi pyöriä täysin päihteiden hankkimisen ja käyttämisen ympärillä. (Huttunen 2018.)

Suomessa yhdyskuntaseurauksistaan suorittavien on mahdollista osallistua suorituksensa ohessa päihdehuollon toimenpiteisiin tai muihin toimintoihin, jotka tukevat lainmukaista elämää. Vankeinhoitoon liitettiin päihdehuolto 1990-luvun lopulla kärjistyneen huume-tilanteen seurauksena. Vankeinhoitoon lisättiin tuolloin 50 uutta virkaa päihdetyön erityisohjaajille. Tämä muutos oli merkittävä myönnytys ajatukselle, että mikäli vankien

päihdeongelmiin ei tartuta, kunnollista vankeinhoitoa ei voida toteuttaa. Päihdetyön yhteydessä on hiottu päihdestrategioita, joilla pyritään tukemaan vapautuvien päihteettömään ja rikoksettomaan elämään siirtymistä. (Karsikas 2014: 101.)

Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanoissa edellytetään päihteettömyyttä. Yhdyskuntaseuraamusta aloittaessa päihteettömyyden vaatimus käydään yhdessä suoritettavan kanssa läpi ja suoritettavalle kerrotaan, mitä toimenpiteitä tehdään, mikäli päihteettömyyteen sitoutuminen ei onnistu. Yhdyskuntaseuraamuksen soveltuvuuden arvioinnissa tulee kiinnittää erityistä huomiota suorittajan mahdolliseen päihdeongelmaan ja pohtia suorittajan valmiuksia sitoutua päihteettömyyteen. Suorittajaa voidaan tukea ohjaamalla hänet sopivien päihdepalvelujen piiriin ja tukea osallistumista esimerkiksi motivoivan keskustelun avulla. Mikäli sitoutuminen päihteettömyyteen ei kuitenkaan onnistu, yhdyskuntaseuraamus voidaan muuttaa vankeusrangaistukseksi. Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanossa suorittajan päihtymistilan voi arvioida havainnoiden kahden työntekijän toimesta. Päihtymistilaa epäiltäessä suorittaja voidaan myös testata Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksen mukaisesti. Kaikissa yhdyskuntaseuraamuksissa on mahdollista toteuttaa puhallustesti. Huumausainetestin voi toteuttaa suorittajalle yhdyskuntapalvelussa, ehdollisen vankeuden valvonnassa sekä valvontarangaistuksessa, mutta ainoastaan täytäntöönpanoon liittyvissä tilanteissa. Yhdyskuntapalvelua suorittava ei saa käyttää huumausaineita koko täytäntöönpanon aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2012: 20–23.)

Rymyn toiminnassa ei toteuteta mielivaltaista testaamista. Suorittajia motivoidaan keskustelun kautta ymmärtämään, että päihteettömyyteen sitoutuminen on suorittajalle itselleen paras vaihtoehto. Työntekijöiden kokemus on, että suorittajat sitoutuvat pääsääntöisesti päihteettömyyteen ja ymmärtävät, että menettävät suorituspaikkansa, mikäli eivät kykene sitoutumaan rajaukseen. Työntekijät kertoivat havainnoivansa suorittajien olemusta, mutta antavansa myös mahdollisuuden rehellisyyteen ja mahdollisten mokien myöntämiseen. Vaikka päihteettömyyden raja on tiukka, riippuvuusilmiön monimutkaisuus tiedostetaan Rymyn toiminnassa. Näin ollen ensimmäisestä virheestä ei joudu automaattisesti siirtymään vankeustuomioon. Tilanteen toistuesssa Rymyn työntekijät ovat joutuneet keskeyttämään suorituksen joitain kertoja työhistoriansa aikana. (Haapio & Miettinen 2020.)

4.2 Mielen terveyden häiriöt

Mielen terveydellä tarkoitetaan kykyä reagoida elämässä ilmeneviin ongelmatilanteisiin. Mielen terveyttä tukevat muun muassa hyvä itsetunto ja kokemus elämänhallinnasta. Hyvään mielen terveyteen lukeutuu myös kyky tyydyttävien sosiaalisten suhteiden rakentamiseen sekä toimiminen itselle mielekkäiden asioiden parissa. Mielen kuormittuminen ja tilapäiset mielen ongelmat ovat tavallinen osa elämää. Mielen terveyden häiriöistä aletaan puhua tilanteessa, jossa yksilön mieliala, tunteet, ajatukset ja käytös alkavat häiritä tuntuvasti yksilön toimintakykyä tai ihmissuhteita. Vakavat mielen terveyden häiriöt voivat aiheuttaa inhimillistä kärsimystä ja lamaannuttaa täysin yksilön kyvyn toimia ja elää. Joka viides suomalainen sairastaa jotain mielen terveyden häiriötä tällä hetkellä ja arviolta vähintään joka kymmenes suomalainen on sairastanut jossain vaiheessa elämäänsä vakavan masennusjakson. Vakavistakin mielen terveyden häiriöistä on mahdollista kuntoutua toimintakykyiseksi, täyttä elämää eläväksi. Mielen terveyden häiriöihin tulee mahdollisista ennakoosenteista huolimatta hakea apua terveydenhuollosta. Läheiset ja tärkeät hoitokontaktit ovat merkittävä osa kuntoutumista. (Huttunen 2017; THL 2019.)

Mielen terveyspalveluilla ehkäistään, lievitetään sekä hoidetaan mielen terveyden häiriöitä. Tukea on saatavilla ohjauksen, neuvonnan, tarpeenmukaisen psykososiaalisen tuen sekä kriisitilanteiden psykososiaalisen tuen muodossa. Lisäksi palveluihin kuuluvat mielen terveyshäiriöiden tutkimus, hoito ja kuntoutus. Päivittäiseen tukeen vastataan mielen terveyskuntoutujille suunnatuilla asumispalveluilla, joissa on tarjolla eritasoisia tukea arjen haasteisiin. (THL 2020.) Asumisen ja muun taloudellisen tuen ohella mielen terveyttä edistää arki, jossa on pysyvyyttä ja ennakoitavuutta. On tärkeää, että myös sosiaalinen tuki on kunnossa. Yksilö voi hyötyä esimerkiksi pettymysten sietokyvyn, selviytymistaitojen ja elämänhallinnan opettelemisesta. Mielen terveyden haasteiden kanssa on myös tärkeää pitää huolta yleisesti hyvinvoinnista: terveelliset elämäntavat ja kiinnostus omaa terveydentilaa kohtaan tukevat mielen terveyttä. (THL 2019.)

Mielen terveys- ja päihdehäiriöistä puhutaan usein yhdessä, sillä ne ilmenevät usein yhdessä. Häiriöt ovat yleisiä ja ne alkavat kehittyä varhaisessa vaiheessa elämänkulkua. Mielen terveyden häiriöillä on samankaltaisia altistavia tekijöitä kuin päihdehäiriöillä, esimerkiksi perinnöllinen alttius, kasvuympäristö sekä traumaattiset tapahtumat. Mielen terveysongelmista kärsivä saattaa käyttää päihteitä itsehoitona, jolloin päihteiden fysiologista vaikutusta käytetään sopeutumiskeinona epämiellyttävään olotilaan. Päihteet voi-

vat kuitenkin aiheuttaa tai lisätä mielenterveydellistä oirehdintaa. Myös päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat tuottavat mielenterveydellistä kuormaa. Vankilaan tulevilla sekä mielenterveydenhäiriöt että päihdehäiriöt ovat yleisempiä esiintyvyydeltään muuhun väestöön verrattuna. Mielenterveys- ja päihdehäiriöiden voidaan nähdä myös altistavan uusintarikollisuudelle ja tätä kautta vankilaan paluulle. Sekä mielenterveyden että päihdeiden käytön häiriöistä kärsivistä käytetään nimitystä kaksoisdiagnoosipotilaat. (Lönnqvist 2019.)

4.3 Asunnottomuus

Asunnoton on henkilö, jolla ei ole omaa asuntoa. Asunnottomia ovat myös ne, jotka joutuvat viettämään yönsä kadulla sekä ne, jotka asuvat tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA jaottelee asunnottomuuden viiteen luokkaan sen perusteella, minkälaista asunnottomuus on: 1) ulkona, porrashuoneissa, ensisuojuissa tai vastaavissa yöpyminen 2) asuntoloissa ja majoitusliikkeissä asuminen 3) erilaisissa laitoksissa asuminen 4) vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa sekä 5) tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona asuminen. (Asunto ensin 2018.)

Asunnottomuus on yhteiskunnallinen ongelma, jonka perimmäisiä syitä ovat väestönkasvu, kaupungistuminen, talouden suhdannevaihtelut sekä suuret tuloerot. Jos yhteiskunta ei pysty ennakoimaan ja vastaamaan kasvavaan asunnontarpeeseen, tilanne asuntomarkkinoilla kiristyy. Asuntojen tarve ylittää tarjonnan, jolloin asuntojen hinnat ja vuokrat kasvavat. Tässä tilanteessa heikommassa asemassa olevien riski joutua asunnottomaksi kasvaa. Yksilötasolla asunnottomuuden riskitekijöitä ovat muun muassa vähävaraisuus, elämänhallinnan vaikeudet, päihde- ja mielenterveysongelmat, sosiaalisten resurssien vähäisyys sekä muutokset elämäntilanteessa, kuten sairaus, ero, muutto toiselle paikkakunnalle ja työttömäksi jääminen. Asunto ensin -periaatteen mukaan ilman omaa asuntoa arkisten asioiden hoitaminen on vaikeampaa ja normaali elämä yhteiskunnassa on käytännössä mahdotonta. Stressiä aiheuttaa epävarmuus tulevasta yösi- jasta sekä se, kauanko asunnottomuus tulee jatkumaan. Lisäksi asunnottomuuteen liittyy usein häpeän tunne. (Asunto ensin 2018.)

Vailla vakinaista asuntoa oleminen on tuttu ilmiö vankeinhoidossa ja yhdyskuntaseurauksessa. Asunnottomuuden yleisyys vaihtelee eri tuomioiden välillä – korkeimmillaan asunnottomuus on ehdolliseen vankeuteen tuomituilla valvonta-asiakkailta (24 %). Yhdyskuntapalvelun suorittajista 85–89 % asuu vakinaisessa asunnossa, ja tilastot ovat

pysyneet samana viimeisten kymmenen vuoden aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2019: 25.) Kriminaalihuollon tukisäätiö tarjoaa asiakkailleen myös tuettua asumista, jossa on mahdollisuus saada tukea siviilielämässä selviytymiseen. Myös Asunto ensin -asunnot ovat hyvä vaihtoehto, mikäli suorittaja kärsii päihteiden ongelmakäytöstä, sillä niissä asuminen ei vaadi päihteettömyyttä. Etenkin suurissa kaupungeissa asuntoa etsivät yksilöt joutuvat usein jonottamaan vapautuvaa asuntoa. (Asunnon löytäminen n.d.)

5 Osallisuuden ja toimijuuden tukeminen osana yhdyskuntapalvelua

Osallisuus on laaja käsite, joka on ollut suomalaisen sosiaalityön suuressa suosiossa 2000-luvulta lähtien. Osallisuus kuvastaa aina joidenkin tekijöiden välistä suhdetta: kyse voi olla yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta tai yksilön ja yhteisön välisestä suhteesta. Osallisuus tarkoittaa yksilön ja yhteisön näkökulmasta sisäpuolelle pääsemistä, mukana olemista, huomioonotetuksi tulemistä sekä mahdollisuutta jakaa kokemuksia muiden kanssa. Osallisuudessa olennaista on aktiivisuus, kiinnostus ympäristöä kohtaan ja halu vaikuttaa ympäristöönsä, osansa saaminen yhteiskunnan mahdollisuuksista, oman paikan löytäminen sekä eläminen yhteydessä ympäröivään elinpiiriin. Sosiaalipedagogiikan mukaan yksilön osallisuus voi toteutua, kun yksilöllä on yhteisö, jossa yksilö voi toimia ja tulla nähdyksi, kuulluksi ja tunnustetuksi ainutlaatuisena, omana itsenään. Lisäksi yhteisön jäsenten on toimittava yhdessä siten, että yksilöillä on todellinen mahdollisuus vaikuttaa. Jotta kyse ei ole näennäisestä vaikuttamisen mahdollisuudesta, yksilöllä tulee olla myös valtaa vaikuttaa. (Nivala & Ryyänen 2013: 9–20.)

Osallisuuden vastakäsitteitä ovat passiivisuus, välinpitämättömyys, osattomuus, vieraantuminen ja syrjäytyminen. Kun osallisuutta halutaan lisätä erinäisillä toimenpiteillä, toimintamalleilla tai hankkeilla, osallisuus nähdään yleensä vastauksena kahteen yhteiskunnalliseen ongelmaan: 1) sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisy ja köyhyyden torjunnan edistäminen sekä 2) kansalaisten poliittisen passivoitumisen ehkäisy. Osallisuutta ei saisi kuitenkaan rakentaa hierarkkisesti niin, että julkishallinto tai palveluntarjoaja ojentaa yksilölle mahdollisuuden tarttua osallisuuteen. Tällöin kyse on ennemminkin osallistamisesta. Osallisuuden tulee perustua aitoon tasa-arvoon – toisin sanoen, tasa-arvo ja sen edistäminen luovat osallisuutta. (Nivala & Ryyänen 2013: 13–19.)

Osallisuuden englanninkielinen vastine on ”*participation*”, mutta koska *participation* vastaa vain yhtä näkökulmaa laajasta käsitteestä, sitä tuetaan englanninkielessä käsitteillä ”*inclusion*” sekä ”*social engagement*”. Nämä termit korostavat osallisuuden yhteenkuuluvuuden kokemuksen merkityksellisyyttä yksilön elämässä. Yhteisöön kuulumisen tuo kokemuksen jäsenyydestä ja voi olla merkittäväkin osa yksilön identiteettiä. Ihmisen perusluonteeseen kuuluu tyypillisesti kaipuu kuulua johonkin yhteisöön ja olla yhteydessä muihin ihmisiin – tämä itsessään on osallisuutta. Osallisuus on siis ihmiselle luonnollinen tila. (Nivala & Rynnänen 2013: 20, 26.)

Toimijuus voidaan määritellä niin, että ihminen ei vain passiivisesti reagoi tapahtumiin, vaan pyrkii vaikeuksia ja haasteita kohdatessaan määrätietoisesti muuttamaan sosiaalisia suhteitaan, toimintatapojaan tai ympäristöään. Toimijuus tapahtuu vuorovaikutuksessa ja sillä on vahva sosiaalinen konteksti. Yksilön toimiessa sosiaalisessa yhteisössä, hän oppii tietojen ja taitojen lisäksi myös yhteisössä toimimiseen välttämättömiä taitoja. Toimijuus yhteisössä muuttaa ymmärrystä omasta itsestä: kuka yksilö on ja miten hän sijoittuu yhteisöön. Yksilöllisessä vahvistamisessa painottuu yksilön toimijuuden korostaminen sekä sisäisen voimaantumisen prosessi: korostetaan elämäntilannetta, yksilön kompetenssia sekä vahvuuksia. Elinolosuhteet ja niiden muutokset sekä yhteiskunnallinen asema eivät painotu yhtä paljon. Voimavarojen ja vahvistamisen päämääränä on saavuttaa tila tai tilanne, joka voidaan tulkita paremmaksi kuin lähtötilanne. (Kumpulainen ym. 2010: 23.)

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys pohjautuu palveluohjaukseen, vertaistukeen ja yhteisöllisyyteen. Kaikki nämä tekijät voidaan nähdä tukevan henkilön osallisuutta ja toimijuutta. Lähtiessämme tähän prosessiin ja yhteistyöhön Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa, perusoletuksenamme oli, että Rymyn suorittajat eivät koe täyttä osallisuutta suhteessa ympäröivään yhteisöön tai yhteiskuntaan. Oletimme, että suorittajat kokevat olevansa jollain asteella yhteiskunnan marginaalissa tai jopa näkymättömiä muiden kansalaisten silmissä. Tehdyn rikoksen laatu vaikuttanee ulkopuolisten arvosteluun, mutta mistä tahansa rikoksesta saa vähintään julkista paheksuntaa. Tietyt rikostyypit voivat aiheuttaa voimakkaita tunnereaktioita, ja ihmiset saattavat kokea vihantunteita rikosten tekijää kohtaan. Samanaikaisesti rikosentekijöiden oikeudet ja heidän kuntoutumiseensa panostaminen eivät ole yhteiskuntamme politiikan keskiössä. Näkisimme, että on mahdollista, että rikosentekijä voi kokea olevansa yhteiskunnan pohjasakkaa. Yksi osallisuuden vastakäsitteistä onkin välinpitämättömyys. Välinpitämättömyydessä on

kyse irrallisuuden tunteesta suhteessa ympäröivään yhteisöön. Yhteisössä tehtävät päätökset ja toiminta eivät kiinnosta, mahdollisesti sen vuoksi, että ne eivät vaikuta omaan arkeen tai elinoloihin. Tämä voi johtaa haluttomuuteen vaikuttaa yhteisön asioihin tai edes toimia osana yhteisöä. (Nivala & Rynänen 2013: 19.)

Moni haavoittuvassa asemassa oleva voi kokea joutuvansa syrjityksi. Rikoksenteijöillä on usein haasteita monilla elämän osa-alueilla, ja palvelut eivät ehkä ole riittäviä kokonaisvaltaiseen tukemiseen. On myös mahdollista, että palveluntarjoajat eivät ota rikoksenteijää ollenkaan vastaan. Ihmistä saatetaan kierrättää eri toimipisteissä sen takia, ettei edellinen suostunut ottamaan vastaan haastavasti käyttäytyvää asiakasta. Osa rikoksenteijöistä saattaa kohdata uudelleen ja uudelleen sanktioita tekojensa takia, vaikka he olisivatkin tuomionsa jo suorittaneet. (Haaraoja & Putkonen 2014: 187.) Esimerkiksi vankiloissa on paljon ihmisiä, joilla on porttikielto jopa asunnottomien yösuojiin ja joiden elämä on muutenkin ollut täynnä epäonnistumisia ja hylätyksi tulemistä (Grangfelt 2007: 145). Haaraoja ja Putkonen (2014: 187) pohtivatkin, kuinka monella rikoksenteijällä on taustallaan vaikeita kokemuksia, jotka purkaantuvat rikoksina ja piittaamattomuutena lakia ja järjestystä kohtaan, ja kuinka monen kohdalla nämä oireet jäävät hoitamatta, koska ei ole tarjolla oikeanlaisia tai oikea-aikaisia palveluja. Sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta on parasta, että rikoksenteijöihin suhtaudutaan inhimillisesti, ja kohdataan heidät ennen kaikkea ihmisenä rikoksen takana. (Haaraoja & Putkonen 2014: 187.)

Yhteistyökumppanin tavoitteena on lisätä asiakkaidensa, eli rikoksenteijöiden, osallisuutta (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.c). Tällä Krits tarkoittanee Rymyn toiminnan näkökulmasta erityisesti sosiaalisen osallisuuden lisäämistä, johon pyritään esimerkiksi palveluohjauksella. Palveluohjaus tukee rikoksenteijän osallisuutta antamalla tietoa hänen oikeuksistaan: oikeus sosiaaliseen tukeen, oikeus koulutukseen, oikeus tehdä työtä, oikeus asuntoon, oikeus saada apua päihde- ja mielenterveysongelmiin. Tällä tieto-osallisuudella tuetaan suorittajan sosiaalista osallisuutta. Sosiaalisesta osallisuudesta liikkeelle lähteminen tukee ihmisen hyvinvointia – on tärkeää saada elinolot kuntoon, jotta ihmisellä on voimavaroja rakentaa uudenlaista elämää. Osallisuus ja liittyminen ympäröivään yhteisöön olisi myös tärkeää. Tätä aidosti tukeakseen työntekijöiden tulisi ymmärtää suorittajien lähiverkostot ja muu elämänpiiri. Rymyn toiminta perustuu kuitenkin suorittajan suostumukseen, eikä se varsinaisesti edellytä suorittajalta omien asioidensa jakamista. Suorittajien ei tarvitse kertoa työntekijöille mitään, mitä eivät halua. Työnte-

kijät eivät myöskään kirjaa suorittajista mitään. (Miettinen & Tamminen 2020.) Pienryhmätoiminta, joka perustuu vertaisuuteen antaa kuitenkin mahdollisuuden kuulua yhteisöön, jossa yhteisön jäsenillä on heitä yhdistäviä kokemuksia.

Haastatteluissa päätavoitteena on kerätä tietoa Kritsille. Lisäksi sosiaalityön näkökulmasta ajattelemme myös suorittajia ja heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa palveluun. Arnsteinin valtasuhdeasteikon (Nivala & Rynnänen 2013: 21–22) tasoissa tällainen haastattelutilanne voidaan nähdä konsultoinnin tasoisena. Tällöin suorittajan rooli on neuvoa-antava: hän voi antaa rehellisen palautteensa ja kehittämissuosituksensa, mutta se, mitä tapahtuu haastattelujen jälkeen, on edelleen Kritsin käsissä. Eli aidosti valta-asemassa olevat päättävät, tartutaanko suorittajien antamaan informaatioon vai ei. Tätä organisaation asemaa kutsutaan ”portinvartijaksi”. Rymyn toiminnan kannalta ylimmät osallisuuden tasot eivät näkemyksemme mukaan ole kuitenkaan tavoitteenmukaisia. Toiminta on yhdyskuntaseuraamuksen suorittamista, joten siinä tulee olla selkeä rakenne. Työntekijät (Miettinen & Tamminen 2020) kertoivat, että suorittajat saavat esittää toiveita toiminnan sisällölle, ja toiveisiin vastataan mahdollisuuksien mukaan. Suorittajat ovat esimerkiksi päässet vaikuttamaan siihen, että työtä tehdään pääasiassa ulkona. Selkeästi suunniteltu ja rakennettu työntekijäjohtoinen toiminta voi tuoda turvaa epävarmoissa ja epävakaisissa oloissa eläville suorittajille. Portinvartijan asema voidaan nähdä tässä positiivisena asiana: tämä tehtävänsä nimetty, koulutettu henkilö pitää minusta huolta ja auttaa minua suorittamaan rangaistukseni loppuun organisaation parhaaksi näkemällä tavalla.

5.1 Palveluohjaus tukee arkea

Palveluohjaus on asiakaslähtöinen sekä asiakkaan etua ajava työtapo. Sillä tarkoitetaan sekä asiakastyön menetelmää (*case management*), että palveluiden yhteensovittamista organisaatioiden tasolla (*service coordination*). Palveluohjaus on peräisin Yhdysvalloista, jossa se on ollut yksilökohtaisen asiakastyön menetelmä 1920-luvulta lähtien. Nykyään palveluohjaus ja yksilökohtainen asiakastyö ovat yleisiä työmenetelmiä sosiaali- ja terveysalalla, ja ne sopivat useiden eri asiakasryhmien tarpeisiin. Palvelut, tavoitteet, tuki ja työtapo räätälöidään asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan, ja tätä tehtävää hoitaa palveluohjaaja. Palveluohjaus on erityisen hyödyllistä silloin, kun asiakkaalla on monimutkainen ja pitkäaikainen palvelutarve. (Hänninen 2007: 11.)

Itsenäisen elämän tukeminen tarkoittaa asiakkaan oman toimintakyvyn vahvistamista niin, että hänen roolinsa omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa vahvistuu, ja hänestä tulee oman elämänsä keskeinen toimija. Asiakkaan ja palveluohjaajan välisen luottamuksen rakentumisen jälkeen asiakkaan omat voimavarat alkavat tulla näkyviksi, jolloin voidaan yhdessä alkaa miettiä konkreettisesti asiakkaan omia henkilökohtaisia tavoitteita. (Suominen & Tuominen 2007: 13.)

Syitä, miksi palveluohjausta tarvitaan enenevässä määrin, on esimerkiksi yhteiskunnan kasvanut yleinen epävarmuus sekä riskit. Samalla kansalaisten sosiaaliset suojaverkot ovat heikentyneet. Perhesuhteet ovat heikentyneet, työsuhteita solmitaan usein määrä- tai osa-aikaisiksi ja työttömyys on lisääntynyt. Yhteiskunnan rakenteellinen muutos on muuttanut sosiaalisia rakenteita, minkä taustalla on myös sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä tapahtuneita muutoksia. Yksi merkittävä muutos on siirtyminen asiakaskeskeisyydestä asiakaslähtöisyyteen, jossa asiakas nähdään kumppanina, joka on alusta lähtien mukana täysivaltaisena jäsenenä miettimässä ratkaisuja ja tekemässä päätöksiä omaan elämäänsä liittyen. Asiakaslähtöisessä palveluohjauksessa asiakas nähdään sekä kokonaisuutena että yksilöllisenä persoonana, jolla on oma kulttuurinsa, yhteisönsä ja paikkansa yhteiskunnassa. Keskeistä työmenetelmässä on asiakkaan toiveikkuuden ylläpitäminen, suuntautuminen tulevaisuuteen ja voimavarojen tukeminen. (Hänninen 2007: 11.)

Lisäksi nykyiseen palveluohjauksen tarpeeseen on vaikuttanut sosiaaliturvalainsäädännön monimutkaisuus. Asiakkaiden mielestä järjestelmä on monimutkainen ja asiointi on vaivalloista. Suomessa on kattava ja hyvä sosiaalialan lainsäädäntö, mutta kehityksen ja osittaisuudistusten jäljiltä siitä on kehittynyt vaikeasti hallittavissa oleva kokonaisuus sekä ammattilaisille että asiakkaille. Useiden asiakkaiden ongelmat koskevat sosiaali- ja terveysalaa sekä lisäksi Kelan ja valtion sosiaaliturvaetuksia. Tämän vuoksi yksi työntekijä ei pysty ratkaisemaan kaikkia ongelmia. Tarvitaan yhteistyötä eri sektorien kesken, jolloin esimerkiksi juuri palveluohjaaja voi koordinoida sektorirajojen yli menevää yhteistyötä, sillä tavoitteena on koota asiakkaan tarvitsemat tuet ja palvelut ”yhden luukun” palveluksi. Palveluohjaus on tärkeä menetelmä myös ennaltaehkäisevässä mielessä. Kun palveluohjaus aloitetaan varhaisessa vaiheessa, asiakkaan ongelmiin voidaan löytää ratkaisut ennen ongelmien kasaantumista. (Hänninen 2007: 11–12.)

Rymyssä suorittajien tukena on palveluohjaaja, joka auttaa arjen asioissa esimerkiksi liittyen päihteisiin, viranomaisten kanssa asiointiin, asunnon hakemiseen ja terveydenhuoltoon. Palveluohjaaja toimii yhteistyössä yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden kanssa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.d.) Suorittajien tyypilliset avuntarpeet liittyvät elämän sisältöön eli työ- tai opiskelupaikan hakemiseen, päihdeongelmiin, asunnon hakemiseen sekä talouteen liittyviin kysymyksiin (esimerkiksi velat ja toimeentulotuet) (Miettinen & Tamminen 2020).

5.2 Vertaistuki ja yhtenevät kokemukset

Vertaistuki käsitteenä ja ilmiönä määritellään sosiaaliseen tukeen kuuluvaksi. Vertaistuki on omaehtoista toimintaa, eli vertaiset toimivat toistensa ja itsensä hyväksi, mutta monet ulkoiset tekijät vaikuttavat vertaistuen käytännön toteutukseen. Vertaistuki on keskinäistä toimintaa, eli ihmiset ovat keskenään samalla tasolla. Ihmisten erilaiset elämäntilanteet ja kokemukset synnyttävät vertaisuutta, eli ihmisiä yhdistävät erilaiset tekijät ja tapahtumat. Vertaiset saattavat tämän takia ymmärtää toisiaan jopa ilman sanoja. Vertaisuus määritellään keskinäiseksi asiantuntijuudeksi, tasa-arvoksi, yhdenvertaisuudeksi ja voimavaraksi. Vertaisuuteen sisältyy keskinäinen tuki sekä tukiverkosto minulta sinulle, sinulta minulle ja meiltä meille. Vertaistukea voidaan tarvita esimerkiksi erilaisissa elämänmuutos- ja sopeutumisvaiheissa. (Mikkonen & Saarinen 2018: 20–22.)

Vertaisuuteen ja vertaistukeen liittyy keskeisesti osallistujien välinen luottamus. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa vuorovaikutuksen, tunteiden ilmaisemisen ja käsitteilyn, omien kokemusten kertomisen ja toisten kuulemisen sekä toisten kokemuksista oppimisen ja uusien selviytymiskeinojen löytämisen. Kokemus vertaisuudesta voi helpottaa yksilön sopeutumista, mikä luo osallisuuden tunnetta. Tämä puolestaan kasvattaa sosiaalista pääomaa ja kokemusta pystyvyydestä. Vertaistuki toimii aina tilanteen ja tarpeen mukaisesti. Sen toimivuuteen vaikuttavat tarpeiden lisäksi myös osallistujien henkilökohtaiset voimavarat sekä elämäntilanteet. Vertaisuudessa, oli kyse yksilö- tai ryhmämuotoisesta tuesta, voidaan kehittyä yhdessä esimerkiksi näistä näkökulmista: sosiaalisten taitojen oppiminen, ryhmän keskinäinen oppiminen, toivon herättäminen, tiedon saaminen, ryhmän yhtenäisyys, älyllinen pohtiminen sekä ilmiöiden universaalisuus. (Mikkonen & Saarinen 2018: 21.)

Vertaistoiminnan universaalisuus merkitsee sitä, ettei kukaan ole ongelmiansa kanssa yksin. Kun tapaa ryhmässä toisia samassa tilanteessa olevia ja oppii, että he ovat selviytyneet esimerkiksi sairaudesta tai riippuvuudesta huolimatta, se herättää todennäköisesti toivoa myös omasta selviytymisestä. Ryhmä voi antaa työkaluja selviytymiseen käytännössä, ja ryhmän tuki voi parantaa yksilön elämänhallintaa ja oppimista. Ryhmässä yksilö oppii ryhmän jäsenenä olemista, toisten kuuntelemista ja itsensä ilmaisua sekä vastuun ottamista ja päätösten tekemistä ryhmää ja itseä koskevista asioista. Ryhmässä voi oppia auttamaan toisia sekä ottamaan myös itse apua vastaan. Myönteinen kokemus aidosti nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta voi tuottaa korjaavia kokemuksia sekä kehittää yksilön sosiaalisia taitoja. Parhaimmillaan oppiminen on monenkeskistä kokemusten ja tiedon jakamista, jossa vertaiset oppivat toisiltaan, ammattilaisilta ja vapaaehtoisilta sekä päinvastoin. (Mikkonen & Saarinen 2018: 22–23.)

5.3 Yhteisöllisyys vastavoimana yksinjäämislle

Yhteisöllisyyttä muodostuu ihmisten yhteisissä toiminnoissa. Mikkonen ja Saarinen (2018: 74–75) esittelevät kirjassaan Emile Durkheimin ja Ferninand Tönniesin teorioita liittyen yhteisöllisyyteen. Durkheimin teorian mukaan yhteisöllisyys pitää yhteiskuntaa koossa, sekä toimii perustana yksilön ja yhteiskunnan väliselle suhteelle. Ryhmädynamiikka synnyttää yhteisöllisyyttä ja vertaistukea jokaiselle heidän omien tarpeidensa ja vastaanottokykynsä mukaan. Tönnies puolestaan jakaa yhteisöllisyyden kahteen osaan: yhdessäolo eli *Gemeinschaft* ja asiayhteisö eli *Gesellschaft*. *Gesellschaft* perustuu asioiden hoitoon, ja se on oman hyödyn tavoittelua toisten kautta. Vertaistuessa keskeistä on yhdessäolo eli *Gemeinschaft*. Ryhmään kuulumisen eli toisiin liittyminen on ihmisen perustarve. (Mikkonen & Saarinen 2018: 74–75.) Vertaisuuden kokeminen ehkäisee ulkopuolisuutta, eli yhteisöllisyyden vastakohtaa. Etenkin ongelmien kasaantuessa ihmisellä on taipumus kääntyä sisäänpäin ja eristäytyä muista. Usein yksinolo pahentaa tilannetta entisestään, ja nostaa kynnyistä hakeutua avun piiriin.

Myönteinen yhteisöllisyys synnyttää hyvinvointia yhteisön jäsenille. Hyvinvointia tarkastellaan tarve- ja resurssipohjalta yhteiskunnallisissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Erik Allardtin teoreettis-empiirisessä tutkimuksessa erityyppisten tarpeiden päämuodot muotoutuvat kolmeen luokkaan: *having* (aineelliset resurssit), *loving* (liittyminen ja hyväksytyksi tuleminen) ja *being* (itsensä toteuttaminen). Allardtin tutkimus on hyvinvoinnin analyysi tarpeentyydytyksestä sosiaalipoliittisesti, sosiologisesti sekä poliittisesti. Vertaistu-

kea voidaan tarkastella myös osana hyvinvointia, sillä se pystyy tyydyttämään osallistujansa perustarpeita. Tämä heijastuu myös läheisiin, ja laajenee tätä kautta lähiyhteisöön. Yhteisöllisyydessä kyse on pohjimmiltaan siinä, että liittymisen ja hyväksytyksi tulemisen tarpeet tulevat tyydytetyiksi, joka puolestaan mahdollistaa itsensä toteuttamista. (Mikkonen & Saarinen 2018: 75.)

5.4 Rikoksettomaan elämään siirtyminen

Ryhmämuotoisen yhdyskuntapalvelun tavoitteena on tukea rikoksettomaan elämään siirtymistä. Rikoksettoman elämään siirtyminen ja sen ylläpitäminen helpottuvat, kun elämään saa on jonkinlaista sitouttavaa toimintaa, kuten palkkatyön, työharjoittelun tai esimerkiksi opinnot. Rikoksettomaan elämään siirtyminen voi tarkoittaa suuriakin elämänmuutoksia, kuten omasta sosiaalisesta ympäristöstä irtaantumista tai elintapojen täyskäännöstä. (Ala-Kauhaluoma ym. 2013: 55–56.)

Desistanssi on perinteisesti määritelty tapahtumana, äkillisenä rikosten teon lopettamisena. Desistanssin on myös toisaalta katsottu olevan ajanjakso, jossa tekijä lopettaa rikoksien tekemisen sekä pidättäytyy niiden tekemisestä jatkossa. Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamustyötä koskeissa säännöissä rikollisuudesta irtaantuminen määritellään prosessiksi, jossa rikoksia tehnyt henkilö lopettaa rikolliset tekonsa rikosoikeudenalan viranomaisten interventioiden avulla tai ilman niitä, sekä ylläpitää rikoksettomuutta kehittämällä henkistä ja sosiaalista pääomaansa. (Kemppainen 2014: 160–161.)

Psykososiaalista työtä haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten auttamiseksi tehdään kentällä, jossa yksilö ja yhteiskunta kohtaavat. Näin ollen työssä tarvitaan samaan aikaan käytännön tason apua, pedagogista neuvontaa sekä terapeutista tukea. Työ tapahtuu kolmivaiheisesti, jossa ensimmäisessä vaiheessa pyritään vahvistamaan asiakkaan minuutta niin, että hän tulee tietoisemmaksi omasta tilanteestaan ja toiveistaan. Lisäksi kiinnitetään huomiota asiakkaan lähiyhteisöjen rakenteisiin ja prosesseihin. Toisessa vaiheessa pyritään tukemaan asiakkaan edellytyksiä osallistua hänelle itselleen mielekkäällä keinolla yhteiskunnan toimintoihin, kuten työhön tai opiskeluun. Kolmannessa vaiheessa asiakkaan lisääntynyt ymmärrys asemastaan yhteiskunnassa integroidaan konkreettisiin muutoksiin arjessa, sekä asiakkaan omiin toimintavalmiuksiin. Lisäksi on tärkeää selvittää muutoksen mahdolliset esteet, ja löytää keinot murtamaan nämä esteet. Esteiden ratkaisemista vahvistaa työntekijän osoittama

usko asiakkaaseen, toivon ylläpitäminen sekä tuen antaminen asiakkaalle. Tärkeää on myös asiakkaan oma motivaatio. Lisäksi usein tarvitaan myös sosiaalista resursointia ja yhteiskunnallista vaikuttamista, sillä esteiden ratkaiseminen ei yksinään vie pitkälle, jos asiakkaan olosuhteet eivät tue aikaan saatua muutosta. (Kempainen 2014: 161.)

Erilaiset suhteet perheeseen, koulutukseen ja työelämään varhaisessa nuoruudessa tukevat desistanssin onnistumista. Mikäli nämä suhteet puuttuvat, henkilö on suuremmassa vaarassa jatkaa rikoksia, koska hänellä on vähemmän menetettävää sosiaalisten sanktioiden muodossa. Nämä siteet itsessään eivät kuitenkaan saa aikaan rikoksettomuutta, vaan kuinka merkitykselliseksi henkilö kokee nämä siteet elämässään. Esimerkiksi vakaa ja mielekäs työpaikka tai parisuhde voi vähentää rikollisuutta, sillä rikosten jatkaminen voisi olla näille uhka. Moni rikosentekijä on voinut luoda paremmat suhteet perheenjäseniinsä rikosten ja päihteidenkäytön vähentämisen myötä. Läheisten osoittama luottamus on lisännyt rikosentekijän itsearvostusta ja onnellisuutta, ja osalla entisistä rikosentekijöistä on todettu muuttuneen suhtautuminen viranomaisiin aiempaa myönteisemmäksi sen myötä, että rikosentekijä kokee olevansa luotettu. (Kempainen 2014: 163–164.)

Tärkeimpiä tekijöitä desistanssin toteutumisessa on toivo. Ihminen, jolla on toivo muutoksesta, kokee voivansa tehdä omia valintoja ja sitä kautta pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. Sitoutuminen desistanssiin näyttää lisääntyvän erityisesti myös silloin, kun työntekijä osoittaa olevansa kiinnostunut asiakkaasta ihmisenä. Asiakkaat arvostavat työntekijän hyväksyvää asennetta, oikeudenmukaisuutta sekä rohkeisuutta, ja nämä tekijät vahvistavat asiakkaan sitoutumista yhteistyöhön. Työntekijä voi olla asiakkaalle merkityksellinen henkilö, joka antaa toivoa tulevaisuudesta. Kuitenkin desistanssi näyttää perustuvan eniten asiakkaan omaan motivaatioon sekä hänen sosiaaliseen ja henkilökohtaiseen tilanteeseen. Tärkeää on kuitenkin työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutus, johon sisältyy sääntöjen noudattamisen lisäksi ajatus moraaliseen velvollisuudesta ja toiveesta ylläpitää keskinäistä yhteyttä. (Kempainen 2014: 164–165.)

6 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyömme tutkimuskysymys on, kuinka vertaistuki ja palveluohjaus auttavat ryhmämuotoiseen yhdyskuntapalveluun osallistuvaa henkilöä rikoksettomaan elämään siirtymässä. Ryhmän osallistujilla on mahdollisuus saada palveluohjausta työntekijöiltä, sekä vertaistukea muilta osallistujilta. Saimme tutkimusluvan Kriminaalihuollon tukisäätiöltä 27.3.2020.

7 Menetelmät

Valitsimme opinnäytetyön aineiston keräämiseen teemahaastattelun, joka on yleinen tiedonkeruumenetelmä laadullisissa tutkimuksissa. Teemahaastatteluilla pyritään lisäämään ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä keskustelemalla haastateltavan kanssa valituista aiheista, eli teemoista. Teemahaastattelulle on tyypillistä haastateltavan ehdoilla eteneminen ja arvon antaminen haastateltavan kertomille seikoille. Haastattelu etenee haastateltavan kertomusten kautta, ja haastattelijalla voi esittää haastateltavalle tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelussa suositaan avoimia kysymyksiä, joilla houkutteellaan haastateltavaa jakamaan lisää keskusteltavasta aiheesta. Täysin strukturoituja kysymyksiä voi käyttää ainoastaan harkiten ja perustellusti. Kysymysten asetteluun tulee suhtautua vakavasti, sillä huonosti muotoillut kysymykset voivat vääristää aineiston. Tällöin haastateltava saattaa esimerkiksi kokea, että haastattelijalla haluaa häneltä vain tietyn tyyppisiä vastauksia ja alkaa vastata haastattelijaa miellyttäväksi. Vaikka haastattelijalla on ennakkotietojensa pohjalta rakentanut haastattelun teemat, eli käsiteltävät aiheet, etukäteen, myös keskustelun aikana nouseviin aihealueisiin tulee tarttua. Haastattelijalla voi tarttua haastateltavan kertomaan esittämällä jatkokysymyksiä tai varmistaamalla, että on ymmärtänyt haastateltavan kertoman oikein, mutta oman mielipiteen ilmaisemista tulee välttää kaikissa tilanteissa. Teemahaastattelussa edetään yleisestä keskustelusta yksityiskohtaisempaan keskusteluun. Keskustelun eteneminen vaatii luottamuksen kehittämistä haastateltavan ja haastattelijan välille. Teemahaastattelu on tämän vuoksi tärkeää järjestää kasvokkain, jotta haastattelu muistuttaisi mahdollisimman paljon tavanomaista keskustelua. Perinteisesti teemahaastatteluun liittyy myös haastattelijan lupa palata asian ääreen, eli ottaa haastateltavaan uudemman kerran yhteyttä, mikäli ensimmäisestä haastattelusta jää jotain selvitettävää. (Kananen 2014: 76–85.)

Aidon vuorovaikutuksen takaamiseksi teemahaastattelun aikana ei tehdä kirjallisia mui-
tiinpanoja, vaan haastattelut nauhoitetaan haastateltavan luvalla. Tavoitteena on, että
haastattelijan keskittyminen kohdistuu läpi haastattelun haastateltavaan ja hänen koke-
muksiinsa. (Kananen 2014: 85.) Haastatteluiden äänitallenteet kuunnellaan ja siirretään
tekstimuotoon litteroimalla. Litterointi tarkoittaa erilaisten tallenteiden, kuten ääni- tai vi-
deotallenteiden, purkamista kirjalliseen muotoon. Tämä helpottaa aineiston tarkastelua.
Litteroinnissa saadut tallenteet säilytetään mahdollisimman sanatarkkoina. (Kananen
2014: 101–102.) Litteroinnin jälkeen tulostimme haastattelujen kirjalliset versiot. Litteroi-
tua tekstiä tuli viidestä haastattelunauhoituksesta yhteensä yhdeksän sivua. Jätimme lit-
teroimatta haastatteluissa käydyt keskustelut, joiden sisältö oli tutkimuskysymysten ul-
kopuolelta. Koodasimme litteroidun aineiston väreillä: keltainen teemaan “tulevaisuus ja
rikokseton elämä”, vihreä teemaan “vertaistuki” ja lila teemaan “palveluohjaus”. Pereh-
dyimme yhteen teemaan kerrallaan ja tyypittelimme kustakin teemasta nousseita haas-
tateltavien kokemuksia ja ajatuksia. Tyypittelyllä tiivistetään saatua aineistoa tyypillisiin
ja olennaisiin sisältöihin, eli havainnollisiin tyyppisiin (Saaranen-Kauppinen & Puus-
niekka 2006). Haimme tyypittelyn kautta ymmärrystä haastateltavien kokemusten ja aja-
tusten yhteneväisyyksiin ja eroavaisuuksiin. Pyrimme tuloksien esittelyssä yleistämään
saatua aineistoa, jotta sitä voisi hyödyntää Kritsin toiminnan kehittämisessä. Peilasimme
kuitenkin myös yksittäisiä vastauksia kyseisen haastattelun kokonaisuuteen ja poh-
dimme sosiaalipedagogiikan näkökulmasta, mitkä haastatteluissa esiin tulleet tekijät voi-
sivat vaikuttaa haastateltavan kokemukseen käsiteltävästä teemasta.

Lapinlahdella suoritustaan suorittavat haastateltavat irrottautuivat työtehtävästään haas-
tattelun ajaksi. Haastatteluun osallistuminen laskettiin työajaksi, jotta suorittajien ei tar-
vinnut osallistua haastatteluihin vapaa-ajallaan. Haastattelusta sai halutessaan kieltäy-
tyä ja haastattelusta sai myös poistua missä tahansa vaiheessa. Haastattelutilanteessa
oli mukana suorittaja, haastattelijat sekä toisen haastattelijan koira. Haastatteluun osal-
listuva suorittaja sai silitellä koira haastattelun aikana, mikäli kokee sen miellyttäväksi.
Haastateltavat saivat päättää, halusivatko he tehdä haastattelun sisällä taukotilassa vai
ulkona istuen tai kävellen. Kaikkien haastateltavien kanssa päädyimme istumaan ulkona,
ja meillä oli mukana pientä purtavaa tarjottavaksi osallistujille. Fedora-koira oli haastat-
telutilanteessa hyvä jäänrikkoja ja tilanteen pehmittäjä, kun pystyimme kaikki (haastatte-
lijat, työntekijä, osallistujat) juttelemaan niitä näitä koira silittäen.

Aluksi pyysimme haastateltavaa lukemaan läpi haastattelusopimuksen (Liite 1). Kä-
vimme vielä läpi yhdessä siinä kerrotut asiat ja varmistimme, että haastateltava ymmärsi

sopimuksen sisällön. Tämän jälkeen toinen meistä laittoi puhelimen nauhoituksen päälle, ja aloitimme varsinaisen haastattelun. Ensimmäiset kaksi teemaa/kysymystä esitteli meistä toinen, jonka jälkeen vastuu teeman esittelystä siirtyi toiselle. Haastattelun päätyttyä laitoimme nauhoituksen pois päältä ja kiitimme haastatteluun osallistumisesta. Haastattelut kestivät yhteensä noin 15–30 minuuttia. Haastatteluissa käyttämämme haastattelurunko löytyy opinnäytetyön liitteistä (Liite 2).

Haastattelimme lisäksi jo suorituksensa päättäneitä Rymyn asiakkaita. Heidän haastattelunsa toteutettiin sovittuna ajankohtana puhelimitse. Puhelun alussa luimme ääneen suostumuslomakkeen, ja kysyimme vielä osallistujilta heidän suostumuksensa haastatteluun, jonka jälkeen laitoimme nauhoituksen päälle. Toinen meistä suoritti koko haastattelun, toisen pitäen huolta nauhoituksesta. Kumpikin puhelinhaastattelu kesti noin 15 minuuttia. Puhelimitse suoritettut haastattelut olivat siinä mielessä haastavampia kuin kasvokkain tehdyt, ettei puheesta välillä saanut niin hyvin selvää yhteyden ollessa heikko.

8 Tulokset

Analysoimme haastatteluaineistosta nostamiamme teemoja ja tyyppisiä sekä peilasimme niitä teoreettiseen viitekehykseemme, eli palveluohjaukseen, vertaistukeen ja yhteisöllisyyteen. Lisäksi analysoimme, kuinka nämä tekijät ovat vaikuttaneet haastateltavien ajatuksiin rikoksettomaan elämään siirtymisestä. Käytämme tuloksia esitellessä myös suoria lainauksia, eli aineistoesimerkkejä korostaaksemme aineiston kokemuksellisuutta ja lisätäksemme tutkimuksemme luotettavuutta. Olemme erotelleet eri haastateltavien lainaukset numeroimalla haastateltavat. Olemme tarpeen mukaan lyhentäneet lainauksia poistamalla täytesanoja sekä täydentäneet ymmärrettävyyden lisäämiseksi joitain lainauksia hakasulkujen huomautuksilla. Emme kuitenkaan ole muokanneet vastausten sisältöä tai jättäneet vastauksen kannalta mitään olennaista pois. Alle kokosimme tulokset myös tiivistetysti taulukkomuotoon. Tarkemman analyysin ja aineistoesimerkit esittelemme alaotsikoissa.

Taulukko 1. Tulokset.

<p>Teema 1: Palveluohjaus</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hyvä juttu ▪ ei tarvetta ▪ aktiiviset työntekijät ▪ asuminen ▪ raha- ja paperiasiat ▪ työ ja opiskelu ▪ kunnioittava kohtaaminen ▪ kasvokkain ▪ työn ohessa
<p>Teema 2: Vertaistuki ja ryhmässä toimiminen</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mieluummin ryhmässä kuin yksin ▪ vaihtelua yksinoloon ▪ läpän heittoa ja juttuseuraa ▪ yhteiset säännöt
<p>Teema 3: Tulevaisuus ja rikokseton elämä</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ asunto ja viihtyisä asuinympäristö ▪ tukiverkosto ▪ parisuhde ▪ työ ja opiskelu ▪ vakaa taloudellinen tilanne ▪ tuki ja kannustus ▪ aina voi ottaa yhteyttä Kritsiin

8.1 Teema 1: Palveluohjaus

Kaikki haastateltavat olivat kokeneet palveluohjauksen positiiviseksi osaksi yhdyskunta-palvelua. Suurin osa kuitenkin toi esiin, etteivät he varsinaisesti kaipa palveluohjausta, vaan osaavat hoitaa asiansa itse. Vastauksista ilmeni, että työntekijät tarjoavat apuaan hyvin aktiivisesti, mikä koettiin positiivisena asiana, vaikkei apua olisi kaivannutkaan.

Haastateltavat toivat esiin palveluohjaajan tarjoavan apuaan etenkin asumiseen, työhön ja opiskeluun liittyen, sekä paperiasioiden hoitamiseen. Palveluohjaaja vaihtui keväällä opinnäytetyömme aikaan, ja pohdimme tämän vaikutusta osallistujiin ennen haastateltuja. Haastatteluista ei kuitenkaan käynyt, että työntekijän vaihtuminen olisi vaikuttanut haastateltaviin kovinkaan paljon, vaan yhteistyötä on jatkettu uuden palveluohjaajan kanssa siitä, mihin edellisen kanssa on jääty.

“Molemmat [palveluohjaajat] on tosi ahkeria ja tykkäävät olla auttamassa ihmisiä. Vois sanoa palvelu pelaa tosi hyvin, ja mä oon oikeesti välillä oikeen hämmentynyt, miten hyvin nää siellä hoitavat asiat. Mulle jos olis mitään asioita oman elämän kannalta, ne on siellä tyrkyttämässä apua. Tosi intensiivistä.” (H5)

Nimenomaan asumiseen liittyvät asiat tulivat esiin jokaisessa haastattelussa ja oma asunto koettiin tärkeäksi. Ainakin yksi haastateltavista oli saanut asunnon Kriminaali-huollon tukisäätiön kautta. Yksi osallistujista kuvaili sitä, kuinka yhdyskuntapalvelun suorittamisen olet paremmassa asemassa elämönhallinnan kannalta, kuin jos rangaistus olisi pitänyt suorittaa vankeudessa.

“Linnassa ollu ihan tarpeeks, onneks nyt täällä. Sain kämpän vähän aikaa sitten, tai on mulla ollu jo monta vuotta. Se on vittumaista jos linnasta lähet, sä päädyt kadulle, se ei johda mihinkään muuhun ku huonoon tuloksiin.” (H2)

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että palveluohjaajan on tärkeää osata kohdata asiakas kunnioittavasti. Asioiden työstämisestä yhdessä työntekijän kanssa on jäänyt hyvä mieli, kun palveluohjaaja on kohdannut asiakkaan oikealla tavalla, etenkin kun osallistujilla saattaa hyvinkin olla kokemuksia siitä, että heidät kohdataan ensin rikollisena, ja vasta sitten ihmisenä.

“Oikeastaan se palvelu [oli hyvää], ei ollu mitää töksäyttelyä tai ärsyyntymisjuttua tai mitään muuta.” (H4)

Keväällä 2020 alkaneen koronavirusepidemian aikana palveluohjaaja on voinut pitää yhteyttä Rymyn suorittajiin vain puhelimitse, joka todennäköisesti on myös vähentänyt suorittajien halua pyytää neuvoa tai apua. Vastauksista ilmeni, että palveluohjaus tapahtuu ehkä luontevammin keskustelujen kautta työn ohessa. Normaalisti myös palveluohjaaja

on ollut mukana työskentelemässä Lapinlahdessa työvalmentajan lisäksi. Haastateltavien on todennäköisesti helpompi puhua nimenomaan työvalmentajan kanssa työnteon ohessa, sillä palveluohjaajaa he eivät ole kevään aikana pystyneet tapaamaan kasvokkain, yhteyden jääden näin hieman etäiseksi. Suurin osa haastateltavista toikin esiin, kuinka tärkeää heille on nimenomaan työvalmentajan kanssa työskentely ja juttelu.

Kaksi haastateltavista ovat yhdyskuntapalvelun suorittuaan jatkaneet Kriminaalihuollon tukisäätiössä sitoutuen toimintaan. Nämä haastateltavat eivät kokeneet tarvitsevansa tällä hetkellä palveluohjausta enää lainkaan, koska ovat saaneet jo niin paljon tukea. Toinen työkokeilussa oleva haastateltava kuitenkin kertoi, että hän on Kritsin toiminnassa nimenomaan siltä pohjalta, että saa juteltua työvalmentajan kanssa. Tästä voisi päätellä, että palveluohjaus nähdään tietyllä tapaa virallisissa asioissa auttamisena, eikä niinkään rinnalla kulkemisena ja tukemisena.

8.2 Teema 2: Vertaistuki ja ryhmässä toimiminen

Vertaistuki osoittautui terminä haastavaksi, ja jälkikäteen ajateltuna olisimme ehkä kysyneet mieluummin yhteisöllisyydestä ja ryhmätyöskentelystä. Olimme ennen haastateltuita siinä luulossa, että suorittajat tietävät, miksi heidät on ohjattu nimenomaan Rymyyn suorittamaan yhdyskuntapalvelunsa, ja näin ollen tietäisivät myös Rymyssä olevan tärkeänä osana nimenomaan vertaistuen ulottuvuus. Kävi kuitenkin ilmi, ettei osallistujille yleisesti ottaen kerrota Rymyn luonteesta sen tarkemmin, tai miksi heille sitä suositellaan. Sana ”vertaistuki” tuntui olevan liian vahva, ja haastateltavat tuntuivat ajattelevan sen olevan käytössä enemmänkin terapiamuotoisissa vertaistukiryhmissä. Yksi haastateltavista, joilla ei ole ollut aiemmin lainkaan tuomioita, ei kokenut tarvitsevansa vertaistukea, sillä hänellä on jo hyvä sosiaalinen piiri. Tulkitsimme haastattelun kokonaisuudesta, ettei haastateltava ehkä halunnut identifioitua yhdyskuntapalvelua suorittajien kanssa vertaiseksi, sillä tämä on hänen ensimmäinen ja ainoa tuomionsa.

“[Vertaistuki on] varmaan ihan hyvä ajatus, ja monta joka sitä mahdollisesti tarvii, mutta mulla on asiat ihan hyvin, mä en ainakaan koe sitä tarvitsevani.” (H1)

“Mä oon ajatellu et vertaistuki on kun käydään jossain NA:ssa, et siinä on samoja kokemuksia. Rymyn kanssa mä en voi sanoa että se ois mua henkilökohtasesti auttanu. Et ois ees ollu läsnä jossain vertaistukiryhmässä. En osallistunu vertaistukeen silleen et siitä olis ollu jotain hyötyä mulle. Mä en ite panostanu siihen.” (H5)

Vertaistuessa puhuessa suurin osa haastateltavista toivatkin esiin sen, kuinka tärkeää on enemmänkin hyvä ryhmähenki, yhdessä tekeminen sekä yhteisen sääntöjen noudattaminen. Myös juttelu sekä muiden suorittajien, että työvalmentajan kanssa koettiin tärkeäksi ja mukavaksi. Suurin osa haastateltavista toi kuitenkin esiin, että muiden suorittajien kanssa keskustelu oli mukavampi pitää kevyenä, eikä puhua omista henkilökohtaisista asioista, kuten mistä rikoksesta on tuomionsa saanut.

“Mitä nyt sillon tällön jotain läppää heittää. Menee näin ryhmässä, vähän juttuseuraa välillä. Ihan varmasti on [hyvää vaihtelua neljän seinän sisällä olemiseen].” (H2)

“Meillä on toiminu aina kaikki hyvin, ei mitään sanomista. Kaikki on hoitanu hommat. Ja ollu ajoissa. Totta kai on [tärkeää että ihmiset pitävät kiinni sovituista säännöistä]. Jos ne ei toimis, niin mä valittaisin ja se olis siinä sitten [jos joku ei tee kunnolla hommia], ne ajaa sen veke. Ryhmässä on mukavampi [tehdä töitä]. Kaikki osaa sen homman, ei tartte kysyä mitään keneltäkään.” (H3)

“[Työvalmentajan] kanssa ollut hyviä dialogeja.” (H1)

“Ryhmätyöskentelyssä tykkäsin enemmän olla, ja muitten kanssa oli ihan ok jutella. Enimmäkseen [työvalmentajan] kanssa siinä olin. En hirveesti niiden muiden suorittajien kanssa ollu sillai. Jotkut vaa kysy mun jutuista, et miks mä oon tuomioita saanu, nii sen takii en niitten kaa hirveesti. [Työvalmentajan] kanssa me juteltiin vähän kaikenlaista mun tuomioista, mun töistä, ja niistä näistä mitä nyt tuli puheeksi. Ja oon tänäkin päivänä [työvalmentajan] kanssa tekemisissä.” (H4)

“Ryhmässä tekisin mieluummin [kuin yksin]. Kaikki auttavaisia. Sellanen rento olo siellä.” (H5)

Haastateltavien puheessa tuli myös ilmi se, kuinka he pitivät ulkona työskentelemisestä ja Lapinlahdesta alueena. Oli tärkeää työskennellä jonkun yhteisen hyvän vuoksi, pitäen paikkoja siistinä ja hyvässä kunnossa. Esimerkiksi yksi haastateltavista toi esiin, että onneksi Lapinlahden alueelle ei tullut hotellia, vaan se jatkaa toimintaansa normaalisti. Lapinlahdella käy paljon vierailijoita, esimerkiksi paljon päiväkotijäseniä ja kouluryhmiä. Yksi haastateltavista toikin esiin, kuinka on mukava nähdä työn ohella erilaisia ihmisiä ja olla tavallaan osa Lapinlahden yhteisöä.

8.3 Teema 3: Tulevaisuus ja rikokseton elämä

Suurin osa haastatelluista kuvasi olevansa tyytyväisiä elämäänsä, ja kuvasi katsovansa tulevaisuuteen hyvin mielin, joskin enemmän tai vähemmän varautuneesti. Etenkin asunto ja viihtyisä asuinympäristö tukivat haastateltavien mukaan heidän asennoitumistaan tulevaan. Tulevaisuuden suunnitelmia vahvistivat myös kokemukset hyvästä parisuhteesta sekä kokemus sosiaalisesta tukiverkostosta, joka tukee ja kannustaa. Osalle haastateltavista rikoksettomaan elämään tähtääminen oli vaatinut sosiaalisten verkostojen uusimista.

Kaikki haastateltavat kokivat rikoksettomaan elämään siirtymisen vähintään tavoittelemisen arvoisena asiana. Luottamus elämän kantamiseen ja omaan toiminnan säätelyyn vaihteli vahvasta heikkoon. Heikkoon luottamukseen vaikuttivat toistuneet kokemukset siitä, että suunnitelmat eivät toteudu toivotulla tavalla. Osa haastateltavista kertoi, ettei ollut ennen tiennyt, kuinka rikoksetonta elämää eletään.

”Mä oon vähän sellanen ihminen et mä meen päivä kerrallaan, mä en rupee viikko eteenpäin suunnittelee, koska ne ei mee just silleen niinku haluais.” (H2)

”Kokonaan aatellu et haluun muuttaa elämänsuunnan, en tee mitää rikoksii enää.” (H4)

”No en tee enää rikoksia, ne on tehty jo. -- Sitten kun tää yhdyskuntapalvelu on loppu nii se on siinä.” (H3)

Osa vastaajista toi esille, että rikoksentekijän identiteetti ei ollut osa heidän kokemusmaailmaansa, eikä heillä ollut halua tai kiinnostusta jatkaa elämänsuuntaan siihen suuntaan. Henkilöt, joilla oli kertomansa mukaan lyhyt rikoshistoria, kuvailivat rikoksettomaan elämään siirtymisen helpompana kuin henkilöt, joilla oli taustallaan useampi tuomio. Tuomion saaminen oli ollut osalle haastateltavista elämää mullistava tapahtuma, joka oli laittanut miettimään omaa elämää ja sen suuntaa. Yksi vastaajista toi esille, että ensimmäiseen suorituspäivään saapuminen oli nostanut pintaan jännityksen ja epäilyksen tunteita. Suorituspaikan vastaanotto ja tunnelma olivat yllättäneet hänet positiivisesti, mikä oli lisännyt luottamusta siihen, että hän saa hoidettua suorituksen kunnialla ja pääsee sen jälkeen jatkamaan elämäänsä.

”Olinhan mä alkuun skeptinen yhdyskuntapalvelusta tietysti, et mitä joutuu tekee, mut tää on mennyt tosi hyvin -- eikä mulla oo ennen ollu tällasta, totta kai se herättää paljon kysymyksiä -- mut se lähti heti alusta lähtien tosi hyvin käyntiin, ei ollu mitää probleemia.” (H1)

Moni mainitsi tulevaisuudesta keskustellessa taloudellisen tilanteen ja sen, kuinka asiat eivät aina ole olleet hyvin. Kaikki haastateltavat olivat tietoisia sosiaalisista etuuksista ja niiden hakemisesta sekä oikeuksistaan niihin. Lisäksi haastateltavat pohtivat erilaisia työllistymisen väyliä ja kertoivat työ- ja koulutustaustastaan. Haastateltavat painottivat, että eivät koe sen kummempaa tuen tarvetta tulevaisuudelle, mutta tietävät, että voivat ottaa yhteyttä Kritsiin, jos jotain sellaista ilmenee. Muutama haastateltavista toi esille, että yhteistyö Rymyn työntekijöiden kanssa on jatkunut myös yhdyskuntapalvelun päätyttyä. Yhteydenpidon jatkuminen koettiin tärkeänä ja Kritsin toimintaan sitoutuminen oli antanut lisää syitä jättää rikollinen elämä taakseen.

”Jos nyt kysytään [tuen tarpeesta], en oikeestaan missään. Ne [työntekijät] on antanu mulle kaikki työkalut siihen. Mut jos kysyis sillan alussa... Sillon olisin tarvinnu kaikkeen näihin, paperijuttuihin ja mitä pitää tehdä ku on tapahtunu jotain. Ja tämmösiä peruskysymyksiä, kun on rikollisena ollu --” (H5)

Koronavirusepidemia heijasteli voimakkaasti haastattelujen kolmannen teeman sisällöissä. Kaikki haastateltavat toivat esille virusepidemian aiheuttaman epävarmuuden oman tulevaisuuden suunnittelemiseen.

”Tää saatanan epidemia iski, tullu pitkää väliä et kukaan on voinu tehdä yhtään mitään” (H2)

”Ne on ne [koulutusasiat] vähän niinku tota jäissä tän koronan takii.” (H4)

Tulevaisuudesta ei voinut keskustella ilman varausta siitä, että yhteiskunnan tilanne saattaa muuttua koska tahansa. Viruksen kuvailtiin vaikuttavan esimerkiksi arjen sisältöön, liikkumiseen, palveluiden käyttämiseen, terveyteen sekä työhön ja kouluttautumiseen.

9 Tulosten arviointi ja keskeiset johtopäätökset

Tässä luvussa esittelemme aineistosta nousseet, tutkimuskysymykseen vastaavat johtopäätökset. Vastauksia haimme siihen, kuinka palveluohjaus ja vertaistuki auttavat Rymyn osallistujia siirtyessä rikoksettomaan elämään.

Kokemukset palveluohjauksesta olivat hyvin samankaltaisia kaikkien haastateltavien kesken. Palveluohjaus koettiin ennen kaikkea tärkeäksi osaksi Rymyn toimintaa. Haastatteluista nousi esille, että palveluohjaus toimii parhaiten silloin, kun palveluohjaaja on mukana toimintaympäristössä. Tämä nousi esiin toistuvasti korona-ajasta keskusteltaessa. Korona-aikana palveluohjaaja oli joutunut hoitamaan yhteistyön puhelimitse, mikä teki palveluohjauksesta katkonaisempaa verrattuna viikoittaiseen yhdessä vietettyyn aikaan. Näkisimme, että palveluohjaajan etätöihin siirtyminen on voinut nostaa kynnyksen avun pyytämiseen. Tässä tilanteessa paikalla olleen työvalmentajan merkitys korostui, sillä hänen kanssaan haastateltavat kokivat pystyvänsä keskustelemaan kaikenlaisista asioista. Sosiaalialalla on varsin tyypillistä, että avuntarve nousee esiin pikkuhiljaa keskustelun ja vuorovaikutuksen kautta. Henkilöt, joilla on taustallaan haastavia elämäkokemuksia sekä mahdollisia pettymyksiä, ovat usein tottuneet pärjäämään yksin, eivätkä välttämättä tunnista tilanteita, joissa avusta voisi olla hyötyä. Varhaisessa vaiheessa sosiaalista kuntoutumista henkilö tarvitsee usein tukea omien oikeuksien tiedostamiseen. Tietynlainen toimettomuus ja yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen johtaa herkästi omanarvontunteen heikkenemiseen, mikä vaikuttaa haitallisesti omien tarpeiden tunnistamiseen ja arvostamiseen.

Arkielämässä haastateltaville merkittävää oli yleisesti ottaen kokemus ja tunne pysyvyydestä. Haastateltaville oli tärkeää, että on pysyvä asunto, jonka vuokranmaksu on suunniteltu. Haastateltavat olivat saaneet tukea omien sosiaalisten etuuksien tunnistamiseen ja tiedostamiseen. Kaikki haastateltavat olivat tietoisia siitä, mistä ja miten tukea voi saada. Palveluohjaajan koettiin olevan töissä heitä varten ja haastateltavat kuvailivat, kuinka heille oli iskostettu ajatus siitä, että aina voi soittaa. Osa haastateltavista päivitteli sitä, ettei palveluohjaajaa ollut näkynyt vähään aikaan. Näistä keskusteluista oli tulkittavissa, että palveluohjaajan fyysistä läsnäoloa kaivattiin. Haastateltavat mainitsivat myös, että palveluohjaajan ja työvalmentajan mutkaton suhtautuminen heihin oli mukavaa. Meidän näkökulmastamme haastateltavat kuvailivat kunnioittavaa ja yhdenvertaista kohtamista. Haastateltavat kertoivat, että palveluohjaaja on osannut neuvoa heitä silloin, kun ovat olleet avuntarpeessa.

Rymyn palveluohjaaja vaihtui maaliskuun alussa, minkä oletimme näkyvän kokemuksissa palveluohjauksesta. Palveluohjaajan vaihtuminen jäi haastattelujen sisällöissä kuitenkin täysin korona-ajan varjoon, eikä palveluohjaajan vaihtumisesta ollut haastateltavien mukaan juuri mitään häiriötä yhteistyöhön. Näkisimme, että palveluohjaajan vaihdos oli onnistuttu tekemään saumattomasti ja että suorittajiin oli pidetty riittävästi yhteyttä muutosten aikana. Haastateltavien kokemuksissa oli aistittavissa pientä vaihtelua siinä, kuinka tärkeäksi saman henkilön kanssa asiointi koettiin. Haastateltavat tuntuivat luottavan siihen, että tiedonkulku Rymyn työntekijöiden välillä takasi sen, että uusi palveluohjaaja on tietoinen heidän tilanteistaan.

Haastateltavat tuottivat enemmän sisältöä paikalla olleesta työvalmentajasta ja rinnastivat hänet omalta osaltaan myös palveluohjaajaksi. Haastateltavien vastauksista oli pääteltävissä, että on hyvin tärkeää, että työntekijöissä on pysyvyyttä. Kaikki haastateltavat korostivat syntynyttä yhteyttä työvalmentajaan ja korostivat, kuinka tärkeää on ollut, että suorituspaikalla on ollut vastassa tutut kasvot. Rymyn toiminta oli haastateltaville yksi ainoista pysyvistä, strukturoiduista toiminnoista, joihin he osallistuvat arjessaan. Samat työntekijät pysyvät suorittajan rinnalla suorituksen alusta loppuun, ja haastateltavien mukaan he kokevat, että työntekijöihin saa ottaa yhteyttä myös suorituksen päätyttyä.

Suorittajille ei varsinaisesti kerrota ennen Rymyssä aloittamista, että vertaistuki on tärkeä osa ryhmän toimintaa. Jos ennen Rymyssä aloittamista osallistujille kerrottaisiin vertaistuesta, näkemyksemme mukaan se voisi nostaa kynnystä osallistua, etenkin kun suuri Rymyn osallistujista kokee vahvaa sosiaalista ahdistusta. Sosiaalinen ahdistus on työntekijöiden näkemyksen mukaan yksi merkittävimmistä tekijöistä, miksi Rymyn suorittajat eivät kykene sitoutumaan perinteiseen yhdyskuntapalveluun (Miettinen & Tamminen 2020).

Vertaistuki osoittautuikin haastatteluissa kaikista teemoista haastavimmaksi. Suurin osa haastateltavista ajatteli, että Rymy ei ole vertaistukiryhmä. Osa haastateltavista myös kertoi, etteivät he koe tarvitsevansa vertaistukea. Haastateltavat tuntuivat kokevan, että vertaistuella tarkoitamme niin sanottua perinteistä vertaistukiryhmää, jossa jaetaan omia henkilökohtaisia asioita ja keskustellaan niistä yhdessä ohjaajan avustuksella. Vertaistuki on kuitenkin olemassa jo silloin, kun joukko keskenään samalla tasolla olevia henkilöitä osallistuvat yhteiseen toimintaan. Samalla tasolla tarkoitamme tässä sitä, että näillä henkilöillä on elämässään samanlaisia kokemuksia ja tapahtumia, joten he ymmärtävät toisiaan paremmin, kuin jos näitä yhteisiä kokemuksia ei olisi. Vertaisuus voidaankin

määritellä keskinäiseksi asiantuntijuudeksi, tasa-arvoksi, yhdenvertaisuudeksi ja voimavaraksi. Edes sanoja ei välttämättä tarvita, jotta ymmärretään toista. (Mikkonen & Saarinen 2018: 20–22.) Yhteisten kokemusten lisäksi vertaistuki merkitsee myös sitä, että jokainen ihminen on arvokas, eikä kenenkään elämä ole toista arvokkaampi. Näin ollen vertaiset ovat samanarvoisia myös ryhmänvetäjän, Rymyn tapauksessa työnvalmentajan kanssa. (Mikkonen & Saarinen 2018: 51.) Haastateltaville tuntuikin olevan tärkeää ja arvokasta, että työvalmentaja tekee heidän kanssaan samoja töitä. Tämä rakentaa luottamusta, ja osallistujat pyytävät todennäköisemmin apua myös muihin elämänsä asioihin. Tilanne olisi todennäköisesti toinen, jos työvalmentaja olisi vain antamassa ohjeita, muttei itse osallistuisi työntekoon.

Juttelu muiden suorittajien, ja erityisesti työvalmentajan, kanssa koettiin mukavaksi osaksi Rymyn toimintaa. Haastateltavat olivat kuitenkin tyytyväisiä siihen, ettei ryhmässä keskustella varsinaisesti omista henkilökohtaisista asioista, vaan työn ohessa ja kahvitauolla voidaan jutella vain kevyistä aiheista. Yksi haastateltavista toi esiin, että häneltä oli kysytty ryhmässä hänen tuomioistaan, mikä olikin saanut hänet ottamaan etäisyyttä muihin ryhmäläisiin. Luottamus on erityisen tärkeän osassa, kun pohdimme vertaisuutta. Luottamuksellinen ilmapiiri edesauttaa vuorovaikutusta, mahdollistaen omien tunteiden ilmaisemisen ja käsittelyn. Lisäksi luottamuksellisessa ilmapiirissä on turvallista jakaa omia kokemuksia, sekä vastavuoroisesti kuulla muiden kokemuksia, joista voi oppia ja löytää uusia selviytymiskeinoja tulevaisuuden varalle. Tämä puolestaan kasvattaa sosiaalista pääomaa ja kokemusta omasta pystyvyydestä. (Mikkonen & Saarinen 2018: 21.) On ymmärrettävää, että haastattelemaamme kohderyhmällä luottamusta voi olla vaikea rakentaa, jos on tottunut pärjäämään omillaan tukeutumatta muiden apuun. Taustalla voi olla toistuvia kokemuksia siitä, ettei muihin ihmisiin kannata luottaa.

Rymyssä vertaistuki näyttäytyy ennen kaikkea yhteisöllisyytenä ja ryhmätyöskentelynä. Vastauksissa korostui yhdessä tekeminen, yhteisten sääntöjen noudattamisen tärkeys sekä hyvä työilmapiiri. Parhaimmillaan ryhmätyöskentelyssä ryhmän tuki voikin parantaa elämänhallintaa, mikä Rymyn toiminnassa on tavoitteena. Sosiaalisessa yhteisössä toimiessaan yksilö voi oppia ryhmän jäsenenä olemista, vastuun ottamista sekä päätösten tekemistä ryhmää ja itseä kokevista asioista. (Mikkonen & Saarinen 2018: 22–23; Kumpulainen ym. 2010: 23). Emile Durkheimin yhteisöllisyysteorian mukaan vertaisuuden kokeminen ehkäisee ulkopuolisuutta, joka puolestaan on yhteisöllisyyden vastakohta. Hyvin toimiva ryhmädynamiikka synnyttää jo itsessään yhteisöllisyyttä ja vertaistukea. (Mikkonen & Saarinen 2018: 74–75.)

Yhteisöllisyys on yksi ihmisen perusominaisuuksista, jossa kyse on siitä, että ihminen kokee kuuluvansa johonkin, ja hänet hyväksytään sellaisena kuin hän on. Yhteisö mahdollistaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen, joka parhaimmillaan on vastavuoroista muutokselle avautumista. Muutokselle avoin vuorovaikutus mahdollistaa oppimisen, ihmillisen kasvun ja elämänhallinnan lisääntymisen. (Hämäläinen 1999: Liite 1; Mikko- nen & Saarinen 2018: 74–75). Vaikka ryhmään kuulumisen ja muiden ryhmäläisten läsnäolo suorituspaikalla eivät tulleet haastattelujen aineistossa selkeästi esiin, jokaisessa haastattelussa oli aistittavissa hienovaraisia viittauksia siihen, kuinka tärkeä osa päivittäistä elämää muiden suorittajien tapaaminen oli. Haastateltavat toivat esimerkiksi esille, etteivät välttämättä tiedä nimeltä ketään ryhmäläisistä, mutta samalla kertoivat huolestuvansa tai ihmettelevänsä, jos joku suorittajista ei saavukaan paikalle sovitusti. Suurin osa haastateltavista tuntui pitävän merkityksellisenä myös sitä, että saavat työskennellä Lapinlahdessa yhteisen hyvän parissa ja olla Rymyn yhteisön lisäksi näin myös osa suurempaa yhteisöä. Rymyssä osallistujien on mahdollista saada myönteisiä kokemuksia aidosti nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta, sekä ryhmän jäsenenä olemisesta (liittyminen ja hyväksytyksi tuleminen), jotka tuottavat todennäköisesti korjaavia kokemuksia, sekä kehittävät sosiaalisia taitoja. Uskallamme väittää, ettei tämä toteutuisi niin sanotussa normaalissa yhdyskuntapalvelussa yhtä hyvin.

Teemahaastatteluun valituista teemoista tulevaisuus ja rikokseton elämä -teema tuotti eniten keskustelua, mikä ilmeni aineiston värikoodauksen yhteydessä. Vaikka keskustelujen sisältö oli yksityiskohdiltaan vaihtelevaa, aineiston tyypittelyssä ajatukset teemasta olivat lopulta hyvin samankaltaisia. Kaikilla haastateltavilla tulevaisuus ja sen suunnitteleminen kiinnittyivät asumisen, taloudellisen tilanteen sekä sosiaalisen verkoston ympärille. Yhteistä tavoitteille oli myös se, että suunnitelmat tähtäsivät perusmukavaan elämiseen: tärkeintä on saada katto pään päälle, vähän juttuseuraa sekä riittävästi varallisuutta tavalliseen elämiseen. Haastateltavat esittivät myös toiveita sen suhteen, etteivät joutuisi enää ongelmiin. Muutama haastateltavista toi esille, että mikäli taloudellinen tilanne pysyy kunnossa, tarvetta rikollisuuteen ei enää tule. Tämä lienee olennainen seikka etenkin suorittajilla, jotka on tuomittu varkauksista. Kaksi haastateltavista vei tulevaisuudesta keskustelun konkreettiselle tasolle ja kertoi työllistymis- ja kouluttautumissuunnitelmistaan, joista olivat keskustelleet Rymyn palveluohjaajan kanssa.

Tulevaisuudesta keskusteltaessa esiin nousivat haastateltavien kokemukset omasta itsestä ja omasta toimijuudesta. Osalle haastateltavista tulevaisuuden suunnitteleminen

tai miettiminen tuntui haastavalta – tulevaisuus oli näille haastateltaville epämääräinen ja kaukainen ajatus jostain, jota ei välttämättä koskaan tulisi saavuttamaan. Osalle haastateltavista tulevaisuuden suunnitteleminen oli ajankohtaisempaa ja tämän vuoksi sen pohtiminen haastattelussa kävi helpommin. Haastateltavilla, joille tulevaisuus näyttäytyi epäselvänä ja kaukaisena asiana, johon ei voi itse juurikaan vaikuttaa, oli taustallaan muun muassa kasaantuneita pettymyksiä, opittuja käytösmalleja sekä useampia irtaantumisia yhteiskunnasta toistuvien tuomioiden myötä. Haastateltavien vastauksista oli tulkittavissa, että mikäli suorittaja pystyi refleктоimaan aiempaa toimintaansa ja tunnistamaan omaan rikoskäyttäytymiseensä liittyviä tekijöitä, irtaantuminen ei-toivotusta käyttäytymisestä näyttäytyi realistisena tavoitteena. Meidän näkökulmastamme haastavinta tulevaisuuden suunnitteleminen oli niille haastateltaville, jotka edelleen ihmettelivät, miksi elämä oli kuljettanut heitä näin. Tällöin haastateltava ei ole vielä oman elämänsä kapteeni, vaan elämää ohjaa joku muu – esimerkiksi olosuhteet, työntekijät tai viranomaiset.

Vastoinkäymiset ja kokemukset huonosta kohtelusta tai epäoikeudenmukaisuudesta ovat arviomme mukaan johtaneet epäluottamukseen muita ihmisiä kohtaan. Samalla keskusteluista oli aistittavissa epäilyksiä omasta pystyvyydestä. Haastateltavat toivat esille, että päätöksen rikoksettomaan elämään siirtymisestä voi tehdä myös yksin, mutta sen toteutukseen tarvitaan sosiaalista tukiverkostoa, joka kannustaa kohti muutosta. Osalla haastateltavista oli hyvin varma ote muutokseen, ja mahdolliset haasteet rikoksettomuuteen kiellettiin täysin. Näillä vastaajilla oli myös vahva vastustus omaan rikollisuuteen – rikoksen tekeminen ei ole vaikuttanut heihin persoonina. Tällöin rikollinen toiminta on erotettu omasta identiteetistä, ja rikoksesta puhuttiin ennemminkin huonona vaiheena tai yksittäisenä mokana. Haastateltavat, joille oli kertynyt useampia tuomioita, suhtautuivat tulevaisuuteen varovaisemmin. Nämä haastateltavat pysyivät tulevaisuuden tavoitteissaan täysin perustarpeiden äärellä, eikä keskusteluissa noussut esiin unelmia tai toiveita paremmasta.

Tulevaisuudesta keskustellessa pyysimme haastateltavia kertomaan, mitä he ajattelevat tuentarpeestaan tulevaisuutta ajatellen. Kaikki vastaajat kokivat, että he eivät näe tuentarvetta ja perustelivat tätä sillä, että heillä oli ”hommat hallussa”. Näillä ”hommilla” tarkoitettiin asumista ja sosiaalisten etuuksien hakemista. Haastateltavat kuitenkin totesivat, että Kritsiin voi aina olla yhteydessä, mikäli jotain tapahtuu. Jäimme pohtimaan, olisimmeko saaneet keskusteluun muitakin näkökulmia, mikäli olisimme pystyneet tutustu-

maan haastateltaviin ennen haastatteluja. Alun perin tarkoituksenamme oli osallistua Rymyn toimintaan muutamana suorituspäivänä. Tarkoituksena oli tehdä itsemme tutuiksi, mutta myös asettua työskentelyn kautta samalle viivalle haastateltavien kanssa. Koronavirusepidemian ja rajoitustoimenpiteiden vuoksi emme voineet osallistua kevään aikana toimintaan, vaan haastattelut toteutettiin mahdollisimman tehokkaasti ilman erillistä tutustumista. Näkisimme, että pysyminen asumisen ja sosiaalisten etuuksien aihepiirissä oli haastateltavilta ymmärrettävä ja turvallinen valinta: se on aihe, josta voi puhua ilman häpeää tai muita vaikeampia tuntemuksia. Pohdimme, lähtisimmekö itsekään avaamaan elämän solmukohtia täysin tuntemattomille haastatteliijoille. Uskaltautuisimmeko pohtimaan aidosti omaa pärjäämistämme ja jos uskaltautuisimme, miten sellaisen asian saisi kerrottua 15–20 minuutissa rennon keskustelun ohessa.

10 Pohdinta

Suomen vankeinhoidossa on käytössä niin kutsuttu normaalisuusperiaate, jolla tarkoitetaan sitä, että rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleisesti vallitsevia elinoloja. Yleisten elinolojen sisältö on perinteisesti määritelty kolmen Suomen perusoikeuden avulla: henkilön oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (perustuslain 7 §), yksityiselämän suoja (perustuslain 10 §), sekä oikeusturva (perustuslain 21 §) toteutuvat. Nämä perusoikeudet on valittu määrittelemään normaalisuutta siksi, että jos ne eivät toteudu, eivät muutkaan perusoikeudet voi toteutua. (Rikosseuraamuslaitos 2013.) Normaalisuusperiaate toteutuu yhdyskuntaseuraamusten suorittamisen ja koevapauden aikana hyvin esimerkiksi sen takia, että tuomitun on samalla mahdollista opiskella ja käydä töissä. Sen sijaan vankeudessa normaalisuusperiaatteesta joudutaan väistämättä luopumaan erityisesti vapauden menetyksen vuoksi. (Hartoneva 2018.)

Suomen vankeinhoidossa on puutteita siirtymävaiheissa, jossa tuomionsa suorittanut vapautuu ja aloittaa kiinnittymisensä yhteiskuntaan. Myös vankeuden aikana joitakin oikeuksia ja etuuksia on rajoitettu lainsäädännössä (Hartoneva 2018). Tämä voi johtaa siihen, että rangaistuksen aikana tauolle joutunut elämä kuormittuu, mikäli suorittajalla ei ole läheisverkostoa, joka pitäisi huolta esimerkiksi hänen asunnostaan tai taloudestaan. On esimerkiksi mahdollista, että vankilaan tuomittu henkilö ei ole pystynyt maksamaan vuokraansa, ja vapautumiseen mennessä tilanne on edennyt luottotietojen mene-

tykseen. Tämä johtaa väistämättä asunnonsaannin vaikeuksiin ja todennäköisesti asunnottomuuteen. Lisäksi vankilatuomio usein vaikeuttaa työnsaantia tai aiheuttaa pitkäkestoisinkin työttömyyttä, sillä ansioluettelossa on nähtävissä pitkä tauko työelämän ulkopuolella ja tuomio jää näkyviin rikosrekisteriin. Vankilatuomio voi olla myös esteenä tiettyillä aloilla työskentelemiselle. Yksi haastateltavista toi haastattelussa esille ajatuksiaan vankilatuomion ja yhdyskuntapalvelun eroista. Haastateltava sanoitti juurikin vankilangaistuksen väistämättömät syrjäyttävät vaikutukset henkilön elämään. Työttömyys ja asunnottomuus nähtiin haastatteluissa merkittävimpinä riskeinä uusintarikollisuuteen. Tuomion laadusta riippumatta näkisimme, että suorituksen päättövaiheeseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Tällainen palvelun kehittäminen on tällä hetkellä pääasiassa järjestöjen vastuulla, sillä kriminaalipolitiikka ja rikollisten hyvinvoinnin tukeminen ei ole valtaväestön mielenkiinnon kohde.

On yhteiskunnan normien mukaista, että rikoksesta seuraa rangaistus. Rymyn toimintaan tutustuesssa lähdimme pohtimaan, mitä rangaistuksella tarkoitetaan ja mitkä ovat sille tyypillisiä piirteitä. Jo rangaistus sanana pitää sisällään ajatuksen jostain ikävästä ja siitä, että joku ylempi taho rankaisee yksilöä. Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna rangaistuksen kautta oppiminen tuntuu vanhanaikaiselta menettelyltä. Korjaavat kokemukset ja kohdatuksi tuleminen ovat tärkeitä tekijöitä tilanteissa, joissa yksilö koettaa muuttaa elämänsä suunnan. Uskoisimme, että valtaosa rikoksentekeijöistä tietää jo ennen tuomiota tehneensä väärin. Tämän vuoksi näemme, että tuomion aikana voitaisiin keskittyä ennemminkin uudenlaisten toimintatapojen opetteluun kuin tekonsa soveltamiseen. Ajatus siitä, että rangaistuksen aikana tulee kärsiä, on kuitenkin edelleen vahvasti suomalaisten ajatusmaailmassa. On tietysti inhimillistä, että tietyt rikokset ja niiden vaikutus omaan elinympäristöön aiheuttavat epävarmuutta ja turvattomuuden tunnetta muissa ihmisissä. Sosiaalialan tulevana ammattilaisina haluamme kuitenkin vakaasti uskoa yksilön kykyyn tehdä muutos parempaan, kun rinnalla kulkee kannustava ja ihmisarvoisesti kohteleva ammattilainen.

Rymyn suorittajat toivat toistuvasti esille, kuinka arvostivat mukavaa työympäristöään ja Helsingin kaupungin tilaamia työtehtäviään. He olivat saaneet myös itse vaikuttaa siihen, että työtä tehdään pääsääntöisesti ulkona. Itse työn sisältöön he eivät toki pysty vaikuttamaan, mutta mielestämme on kohtuullista tarjota suorittajille mahdollisuuksia vaikuttaa työn toteutustapaan. Oli ilahduttavaa huomata, kuinka työorientoitunut ja motivoitunut ilmapiiri Rymyn suorituspaikalla vallitsi. Aineistosta oli havaittavissa tyytyväisyys suorituspaikkaan ja työtehtäviin. Osa haastateltavista sanoitti, että koki olevansa onnekas,

kun sai suorittaa yhdyskuntapalvelun niin miellyttävässä miljöössä. Tämä tuki ajatus-
tamme siitä, että yhdyskuntapalvelun voisi suorittaa Rymyn tapaan myös rikoksenteelijät,
joilla ei ole erityisiä haasteita sitoutua tai muuta varsinaista tuentarvetta. Miellyttävien
työtehtävien äärellä voi tunnistaa omia vahvuuksiaan ja löytää uudenlaista sisältöä ar-
keen. Parhaimmassa tapauksessa suorittaja voi saada yhdyskuntapalvelun aikana aja-
tusta siitä, millaisten työtehtävien parissa haluaisi tulevaisuudessa toimia.

Vankilassa rangaistustaan suorittavien henkilöiden kokemuksia on helpompi saada ke-
rättyä käytännön tasolla, sillä he ovat kaikki samassa paikassa sen sijaan, että asuisivat
omissa osoitteissaan. On todettu, että on vaikeaa saada kattavaa sisältöä yhdyskunta-
palvelun suorittajien kokemuksista, sillä vastaaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja
suoritukset ovat melko lyhytkestoisia. Meidän etunamme oli se, että saimme Rymyltä
ohjeistuksen suorittaa haastattelut suorittajien työajan puitteissa. Haastatteluihin tai
muhun palautteen keräämiseen osallistuminen omalla vapaa-ajalla lienee epätodennä-
köisempää kuin se, että saman saa hoitaa osana suoritusta. Yhdyskuntapalvelu on ly-
hytkestoinen ja usein myös kertaluontoinen rangaistusmuoto, joten suorittajan kiinnostus
palvelun kehittämiseen voi olla vähäinen. Kyse on tilanteesta, jossa oma panos ja pa-
laute eivät välttämättä ehdi vaikuttaa oman suorituksen sisältöön. Tämän vuoksi näki-
simme, että palautteen ja kokemusten kerääminen tulisi olla sisäänrakennettu osa työsk-
entelyä. Näkisimme myös, että ulkopuolisten haastattelijoiden sijaan aineiston voisi ke-
rätä suorittajien omat työntekijät. Ulkopuolisen haastattelijan nopeatahtinen lähestymi-
nen voi tuntua kuulustelulta. Sen sijaan tuttu ja turvallinen työntekijä voisi saada avoi-
mempia vastauksia, sillä luotettava ilmapiiri olisi luotu jo entuudestaan yhdessä työsken-
telemällä. Rymyn työntekijät mainitsivat, että työskentelyssä on jossain vaiheessa järjes-
tetty pienryhmien keskustelutapaamisia, joissa eri teemoihin on syvennytty yhdessä mui-
den ryhmäläisten kanssa. Lähtisimme tulevaisuudessa rakentamaan palautteen ja ko-
kemusten keräämistä tämänkaltaisen pienryhmätyöskentelyn kautta. Tapaamisten tee-
moiksi voisi valita esimerkiksi teemahaastattelussa käyttämämme teemat.

Lähteet

Ala-Kauhaluoma, Mika & Harkko, Jaakko & Korkeamäki, Johanna & Lehikoinen, Tuula & Lehtoranta, Pirjo & Notkola, Veijo & Pitkänen, Sari & Puumalainen, Jouni 2013. Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu. Eduskunta (2013) 11. 55–56.

Asunnon löytäminen n.d. Vapautumassa vailla asuntoa? Kriminaalihuollon tukisäätiön nettisivut. Saatavana osoitteessa: <<https://www.krits.fi/asunnon-loytaminen/>>. Luettu 18.2.2020.

Asunto ensin 2018. Tietoa asunnottomuudesta. Saatavana osoitteessa: <<https://asuntoensin.fi/tietoa/>>. Luettu 18.2.2020.

Granfelt, Riitta 2007. Paha olla – vankilan sisällä, ulkona, vangin lähellä? Teoksessa: Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.): Vääräyiskirja. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. 145.

Haapio, Maija & Miettinen, Timo 2020. Palveluohjaaja ja työvalmentaja. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki. Palaveri 29.5.2020.

Haaraoja, Minna & Putkonen, Jussi 2014. Yhdyskuntaseuraamustoimiston sosiaalityön yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Teoksessa: Linderborg, Henrik & Suonio, Mari & Lassila, Tytti (toim.): Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2014/1. 176–194. Saatavana osoitteessa: <https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf>. Luettu 20.2.2020.

Hartoneva, Anne & Mohell, Ulla & Pajuoja, Jussi & Vartia, Matti 2016. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Tallinna: Tietosanoma Oy. 2. painos.

Hartoneva, Anne 2018. Normaalisuusperiaate. Tietoiskut. Rangaistusjärjestelmä. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Saatavana osoitteessa: <<https://www.krits.fi/2018/02/normaalisuusperiaate/>>. Luettu 19.2.2020.

Huttunen, Matti O. 2017. Mielenterveyden häiriöt. Duodecim terveyskirjasto. Saatavana osoitteessa: <https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lam00002>. Luettu 31.3.2020.

Huttunen, Matti 2018. Päihde- ja huumeriippuvuus. Lääkärikirja Duodecim. Saatavana osoitteessa: <https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00414>. Luettu 19.2.2020.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Hänninen, Kaija 2007. Palveluohjaus. Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saatavana osoitteessa: <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75697/R20-2007-VERKKO.pdf>>. Luettu 19.2.2020.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Karsikas, Vuokko 2014. Portti vapauteen – psykososiaalisen työn kehittyminen ja rooli vankeinhoidon yhteiskunnallisessa tehtävässä. Teoksessa: Linderborg, Henrik & Suonio, Mari & Lassila, Tytti (toim.): Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusallalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2014/1. 91–112. Saatavana osoitteessa: <https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214w_eb_versio1.3.pdf>. Luettu 20.2.2020.

Kauhanen, Arttu & Riihelä, Maija & Tuomala, Matti 2020. Köyhyys ja köyhyyden pitkittyminen Suomessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja 116. vsk. 1/2020. Saatavana osoitteessa: <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2020/02/KAK_1_2020_WEB-8-31.pdf>. Luettu 2.10.2020.

Kemppainen, Marjatta 2014. Psykososiaalinen sosiaalityö ja desistanssin tukeminen ehdollisen vankeuden valvonnassa. Teoksessa: Linderborg, Henrik & Suonio, Mari & Lassila, Tytti (toim.): Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusallalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2014/1. 159–175. Saatavana osoitteessa: <https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214w_eb_versio1.3.pdf>. Luettu 14.4.2020.

Korpi, Maaret, Kuurola, Tanja 2017. Maalinnoitus-hanke Helsingin ja Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyö. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu. Rikosseuraamusalan tutkinto-ohjelma.

Kriminaalihuollon tukisäätiö 2018. Maalinnoitus-hanke. Saatavana osoitteessa: <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/05/maalinnoitus_toiminta-ja-tavoitteet.pdf>. Luettu 26.2.2020.

Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.a. Mitä säätiö tekee? Saatavana osoitteessa: <<https://www.krits.fi/saatio/tutustu-saatioon/mita-saatio-tekee/>>. Luettu 23.4.2020.

Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.b. Kriminaalihuollon tukisäätiön historiaa. Saatavana osoitteessa: <<https://www.krits.fi/saatio/tutustu-saatioon/tausta/>>. Luettu 23.4.2020.

Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.c. Strategia 2019-2021. Saatavana osoitteessa: <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/12/Krits_strategia_esite_12s_sahkoinen.pdf>. Luettu 23.4.2020.

Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.d. Rymy – ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu. Saatavana osoitteessa: <<https://www.krits.fi/saatio/verkostot/ryhmamuotoinen-yhdyskuntapalvelu/>>. Luettu 2.10.2020.

Kumpulainen, Kristiina, Krokfors, Leena, Lipponen, Lasse, Tissari, Varpu, Hilppö, Jaakko & Rajala, Antti 2010. Oppimisen sillat - kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Helsinki: Yliopistopaino.

Lönnqvist, Jouko 2019. Mielenterveyden ja päihteiden välinen yhteys. Vankien mielenterveys- ja päihdepalvelut -seminaari. Diaesitys. Saatavana osoitteessa:

<<https://www.kritsi.fi/wp-content/uploads/2019/04/Mielenterveyden-ja-p%C3%A4ihteiden-v%C3%A4linen-yhteysL%C3%B6nnqvist.pdf>>. Luettu 20.3.2020.

Matikkala, Jussi 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Miettinen, Timo & Tamminen, Miisa 2020. Työvalmentaja ja palveluohjaaja. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki. Palaveri 18.2.2020.

Mikkonen, Irja & Saarinen, Anja 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietosanoma.

Niemelä, Mikko & Saari, Juho 2013. Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa: Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.): Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto. 6–21. Saatavana osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40230/Huono-osaisten_hyvinvointi.pdf>. Luettu 14.4.2020.

Nivala, Elina & Ryytänen, Sanna 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja (2013) 14. 9–41. Riippuvuusongelmat n.d. Mieli – Suomen Mielenterveys ry. Saatavana osoitteessa: <<https://mieli.fi/fi/mielenterveys/mielenterveyden-h%C3%A4iri%C3%B6t/riippuvuusongelmat>>. Luettu 19.2.2020.

Rikoslaki 2003/515. Annettu Helsingissä 13.6.2003. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L6>>. Luettu 28.4.2020.

Rikosseuraamuslaitos 2012. Päihdetyön linjaukset vuosille 2012–2016. Saatavana osoitteessa: <https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf>. Luettu 20.2.2020.

Rikosseuraamuslaitos 2013. Normaalisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa. Julkaistu 5.12.2013. Saatavana osoitteessa: <<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/risenjulkaisusarja/normaalisuusperiaatesuomenvankeinhoidossa.html>>. Luettu 19.2.2020.

Rikosseuraamuslaitos 2019. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018. Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja -julkaisusarja. Saatavana osoitteessa: <https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf>. Luettu 18.2.2020.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV. Saatavana osoitteessa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html>. Luettu 26.9.2020.

STM n.d. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Osallisuuden edistäminen. Hyvinvoinnin edistäminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <<https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy>>. Luettu 18.2.2020.

Suominen, Sauli & Tuominen, Merja 2007. Palveluohjaus. Portti itsenäiseen elämään. Helsinki: profami oy.

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2016. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Helsinki: Talentum Pro. 3. painos.

THL 2019. Mielen terveyden edistäminen. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/mielen-terveys/mielen-terveyden-edistaminen>>. Luettu 31.3.2020.

THL 2020. Mielen terveyspalvelut. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/mielen-terveys/mielen-terveyspalvelut>>. Luettu 31.3.2020.

Haastattelusopimus

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Hei! Opiskelemme Metropolia Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintoa. Olemme parhaillaan tekemässä Kriminaalihuollon tukisäätiölle opinnäytetyötä. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia Rymyn toiminnassa mukana olevien asiakkaiden kokemuksia.

Tarkoituksenamme on kerätä aineisto haastattelemalla. Haastattelun arvioitu kesto on noin 20– 40 minuuttia. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Voit keskeyttää haastattelun missä vaiheessa tahansa tai kieltäytyä vastaamasta sinulle esitettyyn kysymykseen.

Antamasi tiedot ovat ehdottoman luottamuksellisia. Niitä ei käytetä muuhun, kuin tämän opinnäytetyön tekemiseen. Haastattelu nauhoitetaan, nauhoitettu aineisto kirjoitetaan tekstimuotoon ja analysoidaan. Aineiston käsittelyssä kaikki haastatteluissa esiintyvät tunnistetiedot poistetaan. Kun aineistoa ei enää tarvita, se tuhotaan asianmukaisesti. Tutkimustulosten julkaisu tapahtuu siten, että ketään yksittäistä henkilöä ei voi niistä tunnistaa.

Suostun osallistumaan haastatteluun (ympyröi vastauksesi):

kyllä ei

Haastattelurunko

Aloitus: Esittäytyminen, suostumuslomake, nauhoitus, anonymiteetti, tietojen tuhoaminen, saa olla vastaamatta, saa lopettaa jos haluaa, opparin aihe: kokemuksia Rymystä.

Alun jutustelu... Sää, korona, koira, fiilikset... Kävelläänkö vai haluatko istahtaa.

Perustiedot: Kuinka kauan olet ollut Rymyssä? Kuinka kauan jäljellä? Miten päädyit suorittamaan ykp:n Rymyssä?

Jokainen teema avataan: "Seuraavaksi keskustellaan teemasta "x". Mitä ajatuksia sinulla herää tästä?"

Teema 1: Palveluohjaus

Maija / Miisa = palveluohjaaja

Timo = työohjaaja

Arki / asuminen / tuet ja palvelut / terveys / muu

Luottamus

Teema 2: Vertaistuki ja ryhmässä toimiminen

Ryhmä vs. Yksin

Kerro lisää kokemuksistasi ryhmästä

Vuorovaikutus

Vertaisuus

Teema 3: Tulevaisuus ja rikokseton elämä

Tuentarve

Tulevaisuuden näkymät --> mainitaanko työntekijät näistä puhuttaessa

Rikokseton elämä

Lopettelu... Meidän osalta ollaan käsitelty ne aiheet, jotka oli tarkoitus... Onko sulla vielä jotain, mistä haluaisit kertoa? Mikä fiilis jäi tästä keskustelusta?